

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Keramická tvorba ve volném čase dospělých

Bakalářská práce

Studijní program: B7505 – Vychovatelství
Studijní obor: 7505R004 – Pedagogika volného času
Autor práce: **Monika Tvrzníková**
Vedoucí práce: ak. mal. Markéta Pošarová

TECHNICAL UNIVERSITY OF LIBEREC
Faculty of Science, Humanities
and Education

The Ceramic Art in Leisure of Adults

Bachelor thesis

Study programme: B7505 – Education in Leisure Time
Study branch: 7505R004 – Education in Leisure Time

Author: **Monika Tvrzníková**
Supervisor: ak. mal. Markéta Pošarová

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Monika Tvrzníková**
Osobní číslo: **P14000307**
Studijní program: **B7505 Vychovatelství**
Studijní obor: **Pedagogika volného času**
Název tématu: **Keramická tvorba ve volném čase dospělých**
Zadávací katedra: **Katedra pedagogiky a psychologie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl:

Vytvořit keramický výtvarný program pro dospělé.

Požadavky:

- 1) vypracování teoretické části na základě studia odborné literatury,
- 2) příprava výtvarného programu formou metodických listů,
- 3) zhodnocení vlastní práce,
- 4) kvalitní fotodokumentace.

Metody:

- 1) hodnocení,
- 2) pozorování,
- 3) vlastní tvořivá činnost.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

BABYRÁDOVÁ, H., Výtvarná dílna. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-7254-4.

RADA, P., Keramika. Praha: Aventinum, 2007. ISBN 978-80-86858-45-6.

ROESELOVÁ, V., Techniky ve výtvarné výchově. Praha: Sarah, 1996. ISBN 80-902267-1-X.

WEISS, G., Keramika: umění z hlíny : kulturní dějiny a keramické techniky. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1954-2.

Vedoucí bakalářské práce:

ak. mal. Markéta Pošarová

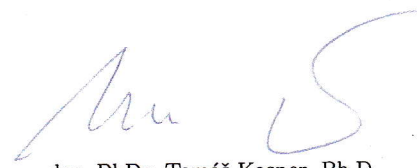
Katedra primárního vzdělávání

Datum zadání bakalářské práce: **16. června 2016**

Termín odevzdání bakalářské práce: **25. května 2017**

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. června 2016

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá keramickou tvorbou a jejím využitím ve volném čase. Tato práce obsahuje dvě části, a to teoretickou a praktickou. Teoretická část charakterizuje pojem volný čas, vymezuje roli učitele v keramických lekcích a seznamuje nás s keramickými postupy a materiály. Stručně nás obohatí informacemi o historii, výrobních technikách a následném dekorování předmětů. V praktické části jsou obsaženy podrobně popsané metodické listy, které jsou určeny pro realizaci s dospělými. Téma pro tuto výtvarnou řadu jsem zvolila dekorování zahrady.

Klíčová slova

Keramická tvorba

Výtvarná dílna

Volný čas

Výtvarná řada

Abstract

This thesis deals with ceramic production and using in free time. This work consists of two parts, theoretical and practical. The theoretical part describes the concept of leisure, defines the role of the teacher in ceramic lessons, and familiarizes us with ceramic techniques and materials. Briefly enrich us information about the history, production techniques and subsequent decorating items. The practical part contains methodology sheets described in detail, which are intended for the realization with adults. The theme for this series, I chose art decorate the garden.

Keywords

Ceramic art

Art workshop

Leisure

Art series

Obsah

Úvod	10
1 Keramická tvorba	11
1.1 Co je to keramika	11
1.2 Keramika, důležitá součást prostorové tvorby	11
1.3 Prostorová tvorba	12
1.3.1 Modelování	12
1.3.2 Skulptivní postupy	13
1.3.3 Tvarování	13
1.3.4 Konstruování	14
2 Volný čas a výtvarná dílna	15
2.1 Role učitele	15
2.2 Plánování výuky	16
2.3 Využití keramiky	16
2.4 Výtvarná dílna	17
2.4.1 Novodobá dílna	17
2.4.2 Smysl dílny	17
2.4.3 Principy práce ve výtvarné dílně	18
2.4.4 Dílna jako součást volnočasových aktivit	18
2.4.5 Přístupy k vedení	19
2.5 Cílová skupina	21
3 Keramika	23
3.1 Dějiny keramiky	23
3.1.1 Vznik hrnčářského kruhu	24
3.2 Hlína a keramické hmoty	24
3.2.1 Hrnčina	25

3.2.2	Kamenina	25
3.2.3	Porcelán	26
3.2.4	Sochařská hlína	26
3.2.5	Raku	26
3.2.6	Licí hmota	26
3.3	Ruční nástroje a pomůcky	27
3.3.1	Příprava hlíny	28
3.4	Techniky tvarování	28
3.4.1	Modelování	29
3.4.2	Vymačkávání	29
3.4.3	Výstavba tvaru z válečků	29
3.4.4	Výstavba pomocí plátů	30
3.5	Povrchové úpravy	30
3.5.1	Tvarování	30
3.5.2	Nalepování	30
3.5.3	Razítkování	31
3.5.4	Rytí a sgrafito	31
3.5.5	Prořezávání	31
3.5.6	Inkrustace	31
3.5.7	Leštění	32
3.5.8	Zdobení engobami	32
3.5.9	Glazury	32
3.5.10	Oxidy	33
3.6	Sušení	33
3.7	Pálení a druhy pecí	33
3.8	Na co si dát pozor	34
3.9	Keramická dílna	35
3.10	Bezpečnost a zdraví	35
3.10.1	Úklid	36
4	Výtvarný program - „Keramika v zahradě”	37
4.1	Obsah a cíle výtvarného programu	37
4.2	Metodické listy	39
	Závěr	54
	Seznam literatury	56

Seznam příloh 59

Úvod

Keramickou tvorbou se zabývám dlouhou dobu, a proto pro mě výběr tématu nebyl problém. Za cíl jsem zvolila vytvoření keramického programu pro dospělé, který má za úkol seznámit začátečníky s hlínou, naučit je s ní pracovat a při té příležitosti jim dopřát odpočinek a relaxaci.

S keramikou jsem se seznámila již na základní škole. Navštěvovala jsem keramický kroužek po celých devět let. Keramika byla prvním impulzem pro mé výtvarné vzdělávání. Začala jsem navštěvovat spolu s ní také kroužky kresby a malby na základní umělecké škole. Věděla jsem, že chci pokračovat studiem, které se pohybuje v tomto oboru, věděla jsem, že chci tvořit. Zvolila jsem si střední umělecko-průmyslovou školu.

Pracovat s hlínou mě baví dodnes a jsem ráda, že o keramice mohu psát bakalářskou práci. Ráda bych touto prací ukázala i dospělým, kteří ještě neměli příležitost poznat toto řemeslo, že vytváření je nejen zábava a kreativní trávení volného času, ale i určitá forma relaxace. Modelování rozvíjí výtvarné cítění, manuální zručnost a především zdokonaluje naši jemnou motoriku.

Keramika doprovází lidstvo již od pravěku. Počátky keramických výrobků vznikaly z hliněných sošek pálených na slunci. Postupným vývojem a zdokonalováním se keramika stala neodmyslitelným řemeslem, které je velmi důležité jak ve stavebnictví, tak i v uměleckém odvětví. Nás bude zajímat především oblast keramiky v níž je kladen důraz spíše na estetiku, než na užitek.

Pro mou výtvarnou řadu jsem zvolila téma dekorování zahrady. V dnešní době je zahrada brána jako jakýsi doplněk moderního interiéru, měla by mít svůj dominantní prvek, aby získala svůj specifický ráz. Proto je vhodné na zahradu umístit právě výrobky z keramické hlíny, které nenaruší svým materiálem okolní prostředí. Jde o přirozený přírodní materiál, který si můžeme přetvořit podle svých představ.

1 Keramická tvorba

Tato kapitola objasní pojem keramika a poukáže na to, jakou roli zaujímá v prostorové tvorbě.

1.1 Co je to keramika

Slovo keramika vzniklo z řeckého názvu keramos. Tento termín označoval pouze hrnčířské výrobky a hlínu. Dnes si pod pojmem keramika vybavíme všechny předměty, které jsou vyrobené z vypálené hlíny. Spektrum využití je velmi široké, keramika je využívána jak ve stavebnictví, domácnosti, šperkařství, energetice, sochařství, tak i kamnářství aj.

Keramická hlína je velice dobře tvárná, můžeme ji modelovat, tvarovat a zpracovávat nejrůznějšími technikami, poté ji necháme přeměnit do neměnné podoby pomocí tepla.

Jedná se o velké množství druhů velmi rozdílného materiálu, pro zjednodušení se keramika v odborné literatuře rozděluje na jemnou a hrubou. Pod pojem hrubá keramika patří zejména předměty určené ke stavební a průmyslové výrobě - například cihly, střešní krytina, žáruvzdorné předměty apod. Jemná keramika zahrnuje užitkové a ozdobné předměty, zdravotní keramiku a výrobky z porcelánu. (Rada 1996, s. 9)

1.2 Keramika, důležitá součást prostorové tvorby

Prostorová tvorba ve výtvarné kultuře zahrnuje řadu různých projevů. Jedná se o velké prostorové objekty, figurální sochy nebo také o nízké reliéfy, které jsou spíše příbuzné malbě. Tyto reliéfy byly známé již v egyptském sochařství, poté se objevily v renesanci a baroku. Figurální sochařství navazuje na řeckou tradici a trvá do současnosti.

S materiálem se člověk seznamuje dvěma způsoby: hapticky (hmatem) a vizuálně (zrakem). Prostorová tvorba je od malička dítěti vlastní (např. hra se stavebnicí, budování z písku, stavění skrýší). Pokud se děti dostanou brzy do styku s materiálem, chopí se ho aktivně. Různě ho tvarují, drásají a modelují. Ale pokud se s ním seznámí příliš pozdě, může se stát, že se ho budou dotýkat opatrně, budou mít obavy z neúspěchu či budou pocítovat odpor k hlíně jako ke zdroji nečistoty. (Roeselová 2006, s. 5, 19)

1.3 Prostorová tvorba

Roeselová (2006, str. 21) uvádí: „*Sochařský projev vychází ze tří okruhů výtvarných činností – modelování, tvarování a konstruování, kde se žák různě vztahuje k materiálu, k povrchu, k objemu a k prostoru. Modelování pracuje s hlinou, která nepředurčuje způsoby jejího zpracování, protože sama vlastní tvar nemá. Tvarování formuje poddajné materiály, které mají podobu linie (drát, motouz) nebo plochy (papír, plech, textil). Vlastnosti materiálu žák poznává ve výtvarných hrách a dokáže se jim pak snáze přizpůsobit. Konstruování pracuje s dílčími prvky, do jejichž vzhledu žák prakticky nezasahuje. Dané prvky je možno různě řadit, kombinovat, posouvat a otáčet. Hotové objekty mají blízko k architektonickým modelům a nejzřetelněji pracují s prostorem.*”

1.3.1 Modelování

Modelování patří mezi nejčastější formy vytváření. Je zde několik typů výtvarných činností, které zacházejí s různými materiály (keramická hlína, sochařská hlína, modurit, modelína apod.).

- Modelování ze sochařské hlíny

Není zde definován žádný výchozí tvar, východiskem je hrouda hlíny. Každý si do své hrušky otiskne svoji představu, pomocí přidávání nebo ubírání hmoty. Při práci je třeba plastikou otáčet a odstupovat od ni dále, aby byly zřejmé všechny nedostatky.

Někdy vzniká problém na straně učitelů, že nemají dostatečné zkušenosti s modelováním či se nechtějí pouštět do větších objektů a je pro ně lehčí zvolit předměty menších rozměrů. Jejich častou námitkou bývá, že nemají keramickou pec, ale ta ve většině případů není zapotřebí. Ta je jen nástrojem, který

pomáhá uchovat některé plastiky. Větší plastiky mohou být odlity do sádry, a tím být zachovány.

- **Keramické modelování**

Keramické modelování je významnou složkou prostorové tvorby. Poskytuje výtvarníkovi účast na celém rozsahu tvůrčího procesu. Od zpracování hlíny po pálení v peci a glazování. Proto také kultivuje vztah mezi materiálem, užitou formou a zamýšlenou funkcí, tříbí nápaditost a výtvarnou kázeň.

Jak u keramiky volné, tak i dekorativní je omezení v síle a nosnosti vypalovaného střepu. Je důležité postupovat s ohledem na tenké stěny objektu, od začátku je zapotřebí zvážit nosnost stěn plastiky. Základním cílem keramiky je osvojení specifického myšlení a cítění. (Roeselová 2006, str. 25)

1.3.2 Skulptivní postupy

Spočívají v ubírání hmoty z daného tvaru. K bloku z hmoty, výtvarník nemůže nic přidat. Proto musí mít jasnou představu, jak má výsledné dílo vypadat. Tento postup je velice náročný a zodpovědný. Dá se využít široká škála materiálů jako je dřevo, sádra, mýdlo, sochařská hlína apod. Všechny materiály kladou značné nároky na zručnost neboť se pracuje s rydly, dláty, rašplemi apod.

1.3.3 Tvarování

Tvarování je výtvarný postup, který vytváří prostorové nebo reliéfní kompozice z materiálů, jiných než je hlína. Například z papíru, igelitu, drátu či motouzu. Materiál si ponechává své základní rysy, které se při vytváření do objektu volně aplikují.

Materiály dělíme na dvě skupiny, a to: ml. s lineárními kvalitami a ml. s plošnými kvalitami. Mezi ml. s lineárními kvalitami patří motouz, proutí, drát, pletivo apod. Materiály s plošnými kvalitami zahrnuje papír, různé druhy folií, textil, plech apod. Využívané nástroje pro tvarování se liší podle používaného materiálu. Mohou to být nůžky, kladívka, jehly, dláta apod.

Tvarování nabízí široké spektrum využití, mohou to být experimentální hry, tvorba na motivy okolního prostředí, výtvarné etudy apod.

Tvarování jako výtvarný postup poskytuje dva odlišné způsoby tvorby. Jeden je spontánní a dynamický (plastiky z trhaného či kaširovaného papíru). Tento způsob

s materiálem nakládá podobně jako se sochařským materiálem. Druhý způsob je ukázněnější, racionálnější a více pravidelný. Bývají to jednodušší tvary, které jsou plošně poskládány. Většinou se jedná o tvary ze stříhaného nebo řezaného materiálu.

1.3.4 Konstruování

Vychází z předmětů, které žák může proměňovat, vrství je a staví z nich prostorové objekty. Nejběžnějšími předměty pro konstruování bývají papírové krabičky, krabice, nádoby, plastové láhve, přírodniny apod. (Roeselová 2006, str. 21-28)

2 Volný čas a výtvarná dílna

Pávková (2002) uvádí: „Pod pojem volný čas se běžně zahrnují odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené”.

Volný čas je doba, která trvá mimo čas pracovní či vyučovací. Ve volném čase by každý měl dělat to, co ho naplňuje a baví, neměl by propadnout nudě. Již od dětství by každý měl být veden k aktivnímu trávení volného času, protože s výchovou ve volném čase souvisí utváření životního stylu. (Pávková, et. al. 2002, s. 13)

2.1 Role učitele

Každá oblast výchovy má své zvláštnosti, všechny kladou specifické požadavky na vychovávané.

Výchova ve volném čase patří mezi neformální. Jako hlavní znak této neformálnosti se jeví požadavek dobrovolnosti vůči účastníkům. U pedagogů volného času převažuje vliv neformální autority, je zde nutné, aby pedagog uměl zaujmout a přirozeně motivovat. Měl by být kreativní, aktivní, nápadití a především by se měl umět dobře vyjadřovat. Komunikace při práci je velmi důležitá, taktéž i umění prosadit svůj názor a porozumět druhým. (Hájek, et al. 2011, str. 133)

Kvalitní lektor by měl být všeobecně dobrým člověkem, který má vlastnosti žádoucí pro vykonávání pedagogického povolání. Při vedení kurzu či kroužku keramiky je velmi důležitý vztah učitele či lektora k této výtvarné činnosti.

Juříková (2016, str. 2) uvádí, že úkolem vedoucího výtvarného kroužku není vytvářet předlohy k napodobování, ale pouze děti či dospělé taktně vést a inspirovat, bez přílišného ovlivňování jejich vlastní tvorby.

2.2 Plánování výuky

Při sestavování plánu práce s keramickou hlinou mimo jiné vycházíme z pedagogických zásad posloupnosti, názornosti a přiměřenosti vůči zkušenostem účastníků.

Juříková (2016) uvádí: před tvorbou plánu se ptáme:

- Proč to dělám, co tím sleduji?
- Jak to dělám, jakou činností dojdou k cíli?
- Co udělám, zhotovím?

Naplánování lekce, vychází ze znalostí účastníků. Nejdůležitější část při plánování se staví výběr správného tématu. Nejčastěji to jsou náměty v rámci ročních období, rostlinné a zvířecí. (Juříková 2016, str. 9)

2.3 Využití keramiky

„Hlína je vzrušující materiál, který lze použít k vytváření nekonečné škály předmětů, funkčními věcmi každodenní potřeby počínaje a monumentálními veřejnými plastikami konče.“ (Mattison 2004, str. 2)

Keramické řemeslo je jedním z nejstarších, doprovází lidstvo od nepaměti. Již od prvopočátku lidé vyráběli z hlíny votivní předměty, které sloužily jako objekty uctívání. Užitková keramika se rozvíjela při počátcích zemědělství. Byly to především nádoby na skladování a uchovávání jídla. Byly zhotovovány z hrubé hlíny a vypalovány za malých teplot, z toho důvodu byly křehké.

Užitkové výrobky do domácnosti se vyrábějí dodnes, zahrnují různé druhy mís, dóz, talířů, váz, džbánů, květináčů či dekorativních nádob.

V uměleckém směru to jsou: reliéfy, sochy či různé dekorační objekty.

Velkou roli zaujímá keramika ve stavebnictví, jsou to především cihly, sanitární keramika, stavební obklady, střešní krytina, kanalizační potrubí a jiné.

Díky nízké elektrické a tepelné vodivosti se keramika využívá pro elektrotechnické účely. (Wikipedie 2017)

2.4 Výtvarná dílna

V této kapitole se budu zabývat výtvarnou dílnou obecně, nebude zaměřena konkrétně na tu keramickou.

2.4.1 Novodobá dílna

Novodobá výtvarná dílna je trochu odlišná od té tradiční, umělecko-řemeslné. Tradiční dílna byla chápána jako místo průpravy, učni byli podřízeni svému mistrovi a jeho stylu umělecké práce. Měla velice přísný řád, adepti zde pro přijetí museli být prověřováni v několika stupních získané dovednosti.

V novodobé dílně je důraz kladen především na tvořivost, prožitek a experiment. Hlavním rysem práce v dílně je sdílení pracovní atmosféry, ve skupině tvůrců.

Novodobá umělecká dílna ve které spolupracuje několik tvůrců ovšem individuální povahu tvorby nevyklučuje – naopak podporuje její růst. Pobyt v dílně již není celoživotním závazkem, jako tomu bývalo u dílny tradiční. Tento pobyt není jen učním ve smyslu nabývání znalostí a dovedností, je také příležitostí k nabytí nových zkušeností, porozumění odlišností týkající se dalších tvořících autorů. Je také vhodným místem, k seznámení s výtvarnými díly, jejichž autoři jsou již věhlasní tvůrci. (Babyrádová 2005, str. 18)

2.4.2 Smysl dílny

Cílem navštěvování výtvarné dílny je společná práce na určité téma. Prohloubení tohoto tématu, zkoumání jeho historie a různých kontextů. Důležitou roli ve výtvarné dílně hraje střet různých přístupů k danému předmětu.

Dle Babyrádové (2005, str. 74) smyslem dílny je:

- Setkání se s jinými tvůrci a navázání komunikace různého druhu,
- sblížení s konkrétním prostorem, prožívání prostoru jako součást tvorby,
- získání možnosti konzultace vlastního tvůrčího záměru s odborníkem,
- získání a zlepšení technologických znalostí a dovedností,

- zvýšení odborné kvalifikace,
- příležitost k prožití volného času,
- příležitost k experimentu,
- koncentrace na dané téma v ničem nerušeném časovém i věcném prostoru,
- příležitost pro prezentaci vlastní tvorby.

2.4.3 Principy práce ve výtvarné dílně

Je obtížné zobecňovat charakter výtvarných dílen, každá dílna se vyznačuje něčím specifickým.

Babyrádová (2005, str. 92-106) uvádí několik zásad – principů, které jsou pro zdárný úspěch dílny důležité.

- Princip otevřenosti námětu
- Princip zpřístupnění dostupných informací o námětu
- Princip zprostředkování motivující zkušenosti, poskytnutí prostoru a času pro experimentování
- Princip respektu k individuální výpovědi
- Princip průběžné a závěrečné prezentace práce

2.4.4 Dílna jako součást volnočasových aktivit

Práce v dílně je vhodnou aktivitou pro vyplnění volného času, zejména o prázdninách či víkendech. Její funkcí není pouze rekreace a odpočinek. Můžeme v ní najít také kompenzační a relaxační účinky, jestliže činnost v dílně představuje určitý protiklad k běžné každodenní činnosti.

Účast v dílně je časově náročná a klade vysoké požadavky na účastníky. Je dobré časový harmonogram plánovat právě v čase prázdnin, kdy účastníci mohou pravidelně docházet, problém nebude ani ve večerních hodinách. Dílnu lze situovat i mimo město, změna prostředí může být inspirativní. Je důležité koncentrovat výtvarnou práci do určitého časového úseku. Nelze za výtvarnou dílnu považovat práci periodicky se opakující každý týden, soustředěnou do pouhých dvou hodin a odehrávající se v prostoru, kde probíhají současně jiné činnosti.

Výtvarná dílna se od ostatních volnočasových aktivit liší v tom, že je vedena odborníkem, v časovém i obsahovém rozvrhu a především tím, že během krátké doby by měly vzniknout prezentovatelné výtvořy. (Babyrádová 2005, str. 81)

2.4.5 Přístupy k vedení

Každá dílna se vyznačuje určitými specifiky a svými přístupy k vedení. Babyrádová (2005) ve své knize uvádí tyto druhy přístupů:

A. Přístup založený na hře motivované společným námětem

Cílem hry, která motivuje výtvarné činnosti, je prohloubení prožívání. Hlavním rysem tohoto přístupu je vzájemné motivování a inspirace zúčastněných. Tento přístup vyžaduje stálou účast toho, kdo dílnu vede, aby zadával krátké úkoly, které mají podobu etud. Od účastníků nelze od začátku očekávat vlastní iniciativu v organizaci her. Počáteční výtvarné hry vyžadují obměnu a inspiraci, kterou účastníci prozatím nejsou schopni vyhledávat. Zde není inspirace řízeným procesem, ale také není náhodná. Spontánně vzniká v inspirativním prostředí, kde jsou proměnlivé a nabitě podněty povzbuzující smysly. V takovém prostředí si účastníci sami volí téma hraní a zkoušejí vlastní přístupy k proměnlivosti prostředí i materiálu.

B. Přístup založený na respektu sebevýrazu, sebereflexe a kritiky

Dílna v tomto přístupu poskytuje místo pro sebezpozorování, které směřuje k posunu od svých prvotních schopností výtvarného vyjádření. Zakládá si na tzv. výzvách: „*Poznej sebe sama a pokus se to bezprostředně, zatím nezávazně vyjádřit v materiálu*“. „*Pokus se zamyslet nad touto vlastní expresí a zkus zamýšlení nějak výtvarně formulovat*“. „*Pozoruj svůj pokus o výtvarné sebereflexivní vyjádření a promysli další postup výtvarné práce, který je podmíněn předchozí kritikou*.“ (Babyrádová 2005, str. 121).

C. Přístup založený na vyjadřování osobního problému a na vzájemném pochopení (arteterapeutický)

Tento druh přístupu se podobá skupinové terapii. Klade se zde důraz na vytváření důvěrných kontaktů mezi účastníky a na projekci psychického problému do umělecké práce.

D. Přístup rozvíjející individualitu tvůrce

V tomto přístupu se lpí na osobitý styl účastníka. Každý si tvoří na vlastním díle. Vedoucí dílny by měl připravit program, který umožní účastníkům se projevit individuálně.

E. přístup rozvíjející schopnost práce ve skupině

Zde dílna jako forma edukace využívá práci ve skupině.

G. Přístup podporující relaxaci

Cílem této dílny je převážně relaxovat prostřednictvím výtvarných aktivit. Od účastníků nejsou požadované specifické výtvarné výkony, ale jsou jim nabízeny činnosti, které směřují k obnovení jejich fyzických a psychických sil. Každá výtvarná dílna plní psychorelaxační funkci, vždy je změnou oproti navyklému stereotypu. Za relaxační aspekt můžeme považovat to, že díla vznikají spontánně a tempo práce není nijak omezeno či svázáno rozvrhem. Práce v dílně se odvíjí dle rytmu tzv. vnitřních hodin každého účastníka individuálně.

Babyrádová (2005) uvádí dva druhy dílen ve kterých je relaxace přímo programem: dílnu s arteterapeutickým zaměřením a dílnu neprofesionálních tvůrců zabývajících se výtvarnou činností pouze za účelem odreagování se od náročné psychické či fyzické práce. Do obou programů se zařazují aktivity, které uvolňují stres, napětí, zklidňující psychofyzické procesy a navozující všestranné uvolnění. Jako vhodné se jeví vybírat výtvarné činnosti v určitých materiálech např. práci s hlínou, bodyartové prvky aj. Vhodné je procesuální modelování – tj. modelování, jehož cílem není vytvořit identifikovatelný objekt, nýbrž soustředit se na prožitek získaný doteky hlíny. Dále je vhodné propojování hlíny s přírodními materiály jako jsou kameny, písek, dřevo nebo otiskování přírodnin či částí těla (dlaně, prsty).

H. přístup podporující transfer multikulturní vzájemnosti

Těchto dílen se účastní národnostní menšiny nebo také lidé žijící v azylových domech. Program může být určen pouze pro ně nebo může být smíšený. Prolínání specifík jednotlivých kultur může být přímo námětem dílny. (Babyrádová 2005, str. 118-130)

2.5 Cílová skupina

Hájek et al. (2011) dělí dospělost do čtyř etap:

- Mladší dospělost (20–30 let)
- střední dospělost (30–45 let)
- pozdní dospělost (45–65 let)
- stáří (nad 65 let).

V období mladší dospělosti zbývá na volný čas poměrně málo času, lidé se věnují zaměstnání nebo rodině, a tím ztrácí prostor pro své koníčky z předchozích věkových období. V této oblasti je důležitý rozumný přístup, neboť tyto rozhodnutí ovlivňují životní styl jednotlivců i rodin do budoucna. Toto období je velice významné, utváří se a ustaluje se zde životní styl člověka. Využívání volného času hraje důležitou roli. Ve volném čase je vhodné kombinovat sportovní aktivity spolu s manuálními, u kterých je možné si odpočinout a relaxovat.

Období střední dospělosti bývá označováno jako krize středního věku. Mění se partnerské vztahy, vztahy s dospívajícími dětmi a v zaměstnání se většinou dosahuje vrcholu svých možností. V těchto náročných situacích je velkou pomocí mít své záliby a osobní zájmy. Zájmové činnosti přinášejí pocit uspokojení a dávají možnost poznat nové lidi, kteří mají stejné záliby.

Období pozdní dospělosti je provázáno velkými změnami, a to fyzickými i psychickými. Ukončení kariéry nabízí spoustu volného času, který většinou vede k bezradnosti jak vyplnit režim dnů. Ve výhodě jsou ti lidé, kteří si své záliby udrželi a staly se pro ně součástí života.

Období stáří se většinou přiřazuje k věku po 65. roce, ale tento pojem je velmi individuální. Někteří stále vykonávají významné funkce v zaměstnání, někteří již svou pracovní kariéru definitivně ukončili. Možnost věnovat se osobním zálibám může být omezena zhoršením zdravotního stavu, úmrtím přátel či nedostatkem peněz. Přesto si staří lidé dokážou najít nové zájmy. Nabídka pro využití volného času seniorů je rozmanitá. Může se jednat o univerzity třetího věku, či různorodé aktivity v domovech pro seniory a klubech důchodců. Keramickou tvorbu lze zařadit ve všech

etapách dospělosti mezi své koníčky a vyplnit s ní svůj volný čas. (Hájek, et al. str. 112–113)

3 Keramika

Tato kapitola stručně popisuje dějiny keramiky a vznik keramického kruhu. Obsahuje druhy a teoretické zpracování keramických hmot, pomůcky a vybavení keramické dílny.

3.1 Dějiny keramiky

„Umění vytvářené z hlíny má tak hluboké kořeny, že bychom je mohli sledovat až k mýtům původních národů. Půl milionu let si lidé opatřovali obživu lovem. Ale zřejmě až na vrcholu doby ledové, tedy před 50 000 lety, došlo k zásadní proměně struktury lidského mozku. Touto událostí se evoluce člověka oddělila od biologie a teprve tato proměna obdařila člověka schopností tvořit kulturu. Od té doby je evoluce spjata s kulturou.” (Weiß 2005, str. 15)

Nejstarší hliněná figurka – dolnověstonická Venuše, pochází ze sídlišť lovců mamutů z mladého paleolitu, datovaného do období 29 000 – 25 000 let př. n. l. Již na konci starší doby kamenné (30 000 až 16 000 př. n. l.) byl znám proces vypalování hliněných figurek.

Nález zařízení, které už připomínalo hrncířskou pec, pochází až z mladší doby kamenné. Bylo nalezeno v keramickém sídlišti Bylany v Čechách.

Figurky, které pocházejí ze starší doby kamenné nebyly modelovány, ale vyřezávány podobně jako postavičky z kostí. Dosud neexistuje doklad o tom, že ve starší době kamenné docházelo k výrobě pálených hliněných nádob. Nejstarší dochované nálezy hliněných nádob pocházejí z 8. tisíciletí př. n. l.

Zemědělská sídliště, která vznikala kolem roku 9000 př. n. l. na severu Mezopotámie ještě keramiku neznala. Zhruba až do 7. tisíciletí šlo o tzv. prekeramickou epochu s pletenými košíky a dřevěnými nádobami. Teprve po této epoše se rozšířila řemesla jako je keramika a tkalcovství ze severu Mezopotámie, Sýrie, Řecka, Balkánu a Středomoří až na pobřeží východního Španělska a jižní Francie.

V oblastech střední a jihovýchodní Evropy byla nejstarší keramikou tzv. pásková, která v lineárních a bodových páscích připomínala lineárně založená pole.

Poté se v Mezopotámii a Evropě z osad stávaly centrální vesnice, kde se konaly trhy.

Nález keramiky dokazuje, že vedle specializovaných center keramiky pracovali také hrnčíři-rolníci, kteří kromě práce v zemědělství vyráběli i nádoby. Již tenkrát platilo pravidlo, že u nižší hustoty zalidnění se člověk snažil napodobovat své sousedy a splynout s nimi. A s narůstající hustotou je pro člověka důležité se ve své práci umět odlišit od ostatních. Tím vznikaly jedinečné druhy keramiky.

(Weiß, 2005, str. 17, 26)

3.1.1 Vznik hrnčářského kruhu

Netrvalo zřejmě dlouho, než lidé došli k objevu, že ostré úhly při sušení a pálení mohou prskat, a tím působit problémy. Proto měly nádoby dno převážně kruhové. Ale neexistují pouze kruhově symetrické tvary, nýbrž také oválné a pravoúhlé.

První technickou inovací bylo použití pomalu se otáčejícího hrnčářského kruhu. Nebylo to ničím jiným než deska, která se otáčela a na ní se pomocí pohybu vyráběla nádoba.

Tato technika vznikala v raně dynastické době v Egyptě, poté Palestině, Pákistáně a Peru. Dodnes na otáčivé podložce vyrábějí v Mexiku. Až v Iráku v období Uruku byl rychle rotující hrnčářský kruh. Pravděpodobně ho používali jen bohatí hrnčíři, ti chudší hrnčíři-rolníci používali jen pomalejší kruh nebo žádný.

Hrnčářský kruh umožnil velkovýrobu a vedl k sociálnímu a hospodářskému rozvrstvení řemeslníků. Ve velkovýrobě je typický malý počet tvarů nádob a vysoký počet vyrobených kusů. Vedle toho však nadále existovaly jedinečné exempláře luxusní keramiky. Umělecké řemeslo se nyní odlišovalo od pouhého řemesla. (Weiß 2005, str. 30)

3.2 Hlína a keramické hmoty

Kterákoli keramika se vyrábí z přirozeně se vyskytujícího materiálu – hlíny, která se nachází ve velkém množství v podstatě všude na zemském povrchu. Keramika se z ní stává poté, co je vystavena vysokému žáru, který sline částice dohromady a zpevní ji. Vznikne tak odolný materiál, který se svou tvrdostí může rovnat

kamenu (Scottová 2006, str. 14).

Základní suroviny pro přípravu hlíny jsou plastické - jíly, hlíny, kaolin a neplastické - ostřiva, taviva a organické přísady.

Keramická hlína, která se dá zakoupit v obchodě bývá již směsí přírodních jílu a dalších hlín v určitém poměru, aby hmota měla požadovanou strukturu, konzistenci a barvu. Mnoho keramiků dává přednost přípravě vlastní hmoty, která se hodí pro jejich využití. Základem většiny keramických hmot bývá jíl, do něhož se přimíchávají taviva, jako živec, aby po vypálení získal dobrou pevnost. Kaolin a plavená křída pro úpravu plastičnosti. Odolnost vůči deformaci a teplotnímu šoku se reguluje přidáním ostřiva, šamotu či písku.

Nejběžnější přísadou hlín je šamot, což je vypálená hlína, rozemletá na různě velká zrna. Velikost zrn šamotu je různá, od jemného prášku po hrubou směs, která hlíně dává zrnitý vzhled. Přidáním šamotu se hlína stává pevnější a odolnější proti deformaci. (Mattison 2004, str. 11)

3.2.1 Hrnčina

Hrnčina se vyrábí od pradávna. Nejběžnější formou hrnčiny je terakota. Terakota v italštině znamená pálená hlína. Využívá se na výrobu cihel, kanalizačních trubek, střešních tašek apod. Po vypálení je poměrně měkká a porézní, obsah oxidu železitého ji propůjčuje červenou barvu. V průběhu let sloužila terakota k výrobě užitkové keramiky (kuchyňské nádobí apod.). Je odolná vůči náhlým změnám teplot, pouze v mrazu může dojít k trhlinám.

Hrnčina se většinou vypaluje při teplotě 1 000 – 1 080 °C.

3.2.2 Kamenina

Kamenina je tvořena směsí různých hlín, minerálů a písku nebo šamotu. Po vypálení ve vysokých stupních se její hustota podobá kamenu, tím vznikl její název. Je vhodná pro využití v domácnosti i mimo dům, díky její trvanlivosti a pevnosti. Taktéž je vhodná pro výrobu džbánů, talířů a dalšího nádobí.

Při teplotách 1 200 – 1 300 °C se střep kameninové hmoty sline a taví se, stává se nepropustným pro vodu. Taktéž je běžné ho vypalovat při nižších teplotách. Základní surovinou kameniny jsou kameninové jíly, které se dále míchají s dalšími přísadami - živcem, křemenem a šamotem.

3.2.3 Porcelán

Porcelán se vyznačuje světlou barvou a jemnou strukturou. Vypálený porcelán má neuvěřitelnou pevnost a trvanlivost. Při zpracování je málo plastický, proto je velmi náročné ho zpracovávat ručně či na kruhu. Doba mezi tím, kdy je hlína příliš měkká a již příliš tvrdá, je velmi krátká. (Scottová 2006, str. 22)

Rada (1997, str. 34) dělí porcelán dle složení střepu a vypalovací teploty na tvrdý – evropský (1350 °C – 1500 °C) a měkký (1100 °C – 1300 °C) tam patří asijské a čínské porcelány a jejich napodobeniny.

3.2.4 Sochařská hlína

Obsahuje velké množství hrubého šamotu. Je odolná vůči deformaci a má menší smrštění. Hodí se k vytváření široké škály sochařských děl. Hlína dobře schne, tudíž se díla mohou vytvářet rychleji. Na druhou stranu při ohýbání snadno praská, není tak tvárná jako řada ostatních hlín.

3.2.5 Raku

Raku je proces rychlého vypálení výrobku a následného zchlazení. Nádoby jsou z pece vytahovány ještě žhavé, vloží se do hoblin, pilin, jehličí či jiných materiálů, které ji zchladí a vytvoří zvláštní barevné odstíny. Tato hlína musí mít hrubou a otevřenou strukturu, aby tyto extrémní roztažení vydržela. Obsahuje vysoké procento šamotu. Šamot zajišťuje odolnost proti zdeformování.

3.2.6 Licí hmota

Nazývá se též jako břечka či kal, je to ztekucená hlína, kterou je možné nalít do sádrových forem a opakovaně tvořit stejné tvary. Tato hmota obsahuje 20 až 40 procent vody a ztekutiva. Ztekutiva jsou chemická, které způsobují ztekucení a rovnoměrné rozptýlení částic v hmotě. Licí hmota se dá zakoupit v obchodech, ale dá se i snadno připravit v ateliéru. (Mattison 2004, str. 21, 28)

3.3 Ruční nástroje a pomůcky

Práce s hlínou a její úspěšné dokončení závisí především na vhodných pomůckách a správném vybavení dílny.

Ruční nástroje lze rozdělit na škrabací a řezné, modelovací a zdobící. Nástroje je možné zakoupit ve specializovaných prodejnách nebo je vyrobit. Dobrými pomocníky jsou i běžné kuchyňské nástroje.

Škrabací a řezné nástroje umožňují vyřezávat a vytvářet různé tvary. Je s nimi možné prořezávat otvory či zdobit povrchy rytím.

- Struna – slouží k oddělování hlíny a odřezávání vytočených nádob z kruhu, na obou koncích má dřevěné rukojeti pro snazší uchopení.
- Kovové a plastové čepele – jsou využívány k uhlazování a tvarování hlíny, jsou různých velikostí a tvarů.
- Gumové čepele – jsou pružné, povrch uhlazují a zhutňují.
- Hrnčířské nože – mívají úzkou čepel, proti přilepení hlíny. Můžeme je nahradit starým pilníkem nebo pilkou na kov.
- Rašple – slouží pro rychlé opracování keramické hmoty při modelování.
- Děrovače – jsou různých velikostí a odlišných zpracování. Mohou být s dutým hrotem, se zahnutým nebo špičatým ostřím.
- Kovová očka – používají se k vybírání hlíny z modelovaných výrobků.

Modelovací nástroje jsou zhotovovány ze dřeva. Dřevo je nejvhodnějším materiálem, neboť se k němu vlhká hlína nelepí.

- Válečky
- Vodící lišty – měly by mít stejnou tloušťku, aby vyválený plát měl stejnou tloušťku ve všech místech.
- Dřevěné páčky – stejně dobře poslouží dřevěné vařečky a stěrky.
- Oddělovací špachtle – se vyrábí různých velikostí a tvarů

- Točírské čepele

Zdobící nástroje zahrnují všelijaké předměty, které pomáhají při práci.

- Štětce
- Gumové balonky
- Houbičky a houby
- Razítka
- Vykrajovací předměty

Není nutné za nástroje utrácet mnoho peněz ve specializovaných prodejnách. Většina z těchto pomůcek se dá podomácku vyrobit či nahradit běžnými nástroji, které používáme například v kuchyni. (Mattison 2004, str. 210)

3.3.1 Příprava hlíny

Dříve než se s hlínou začne pracovat musí se dobře propracovat, aby z ní byly vypuzeny vzduchové bubliny a hlína dostala stejnoměrnou konzistenci. Cílem přípravy hlíny je vytvořit homogenní směs, která není ani příliš mokrá ani příliš suchá.

Při hnětení si hlínu rozložíme na menší části, lépe zpracovatelné bochníčky. A hnětou se tak dlouho, dokud není hlína zcela konzistentní a jednolitá. Tato metoda se nazývá hnětení volské hlavy. Obdobná metoda se nazývá tzv. spirálovité prolínání či hnětení. Tvar připomíná lasturu spirálovitého tvaru.

Nejvhodnější pracovní plocha je dřevěná nebo sádrová, protože obě absorbují vodu. (Rodwell 1999, str. 12)

3.4 Techniky tvarování

V průběhu staletí se vyvinulo mnoho modelovacích technik, avšak principy se příliš nezměnily. Nejběžnější technikou je vymačkávání, výstavba z válečků, výstavba pomocí plátů, z forem a za pomoci hrncířského kruhu.

3.4.1 Modelování

Modelovaná keramická plastika bývá většinou figurálního charakteru. Spočívá v přidávání kusů hlíny, stlačování rukou, špachtlemi a odebíráním hlíny očky apod. Plastika musí být vždy dutá, jinak by při výpalu praskla. Jsou dva způsoby jak dílo vydlabat. Buďto zespondu nebo se plastika rozřízne napůl, vybere se očkem a opět se spojí. Figury v sobě nemohou mít žádnou pomocnou konstrukci, protože by je oheň roztrhal. Modeluje bez konstrukce nebo s takovou, kterou budeme moci po skončení práce odstranit. Vhodné jsou opěry z kartonu či novin. (Mattison 2004, str. 43–61)

3.4.2 Vymačkávání

Tato technika spočívá v modelování prsty z hroudy. Vhodná je jakákoli hlína, která je tvárná, ale ne lepivá. Je užitečná při výrobě menších objektů a je vhodným cvičením pro začátečníky. Vymačkávané tvary mohou být různé vysoké a štíhlé nebo mělké a otevřené. Stěny by měly být stejné tloušťky a mohou být jak oblé, tak i hranaté. Na závěr můžeme objekty dopracovat dřevěnými nástroji, uhladit je či zdrsnit. Tímto postupem se velice dobře dá vytvořit koule, která vznikne spojením dvou půlkruhových misek. Spoj se zdrsní, slepí šlikrem a následně zahladí špachtlí.

Šlikr - při spojování dílů se používá šlikr. Je to hlína vymíchaná s vodou do konzistence kaše. Nanáší se na zdrsněné okraje spojů.

3.4.3 Výstavba tvaru z válečků

Tato technika využívá ke stavění tvarů válečky z hlíny. Před prací se musí zajistit, aby hlína byla dostatečně plastická a vlhká. Jinak by se mohlo stát, že válečky popraskají a budou se lepit k pracovní ploše. Hlína by měla obsahovat 20-30 procent šamotu nebo písku.

Základnu může tvořit plocha vyříznutá z plátu nebo nádoba může být celá z válečků. Ve výsledném tvaru mohou být válečky vidět nebo se mohou zahladit špachtlí. U velkých prací je nutné spodní části nechat zavadnout, aby se nám objekt nebortil. Válečky spojujeme v různých místech pomocí šlikru.

3.4.4 Výstavba pomocí plátů

Pomocí této techniky se dají zhotovit téměř všechny druhy keramiky, od hranatých a ostrých kusů po jemnější, organické tvary. Modely mohou být sestaveny z kusů kartonů, které se poté odstraní a použijí se jako šablony. Z nich se pak sestaví výsledné dílo. Mohou se použít i dřevěné šablony, které zajistí bezpočet identických kusů. Když je hlína měkká může se různě podpírat jinými kusy hlíny nebo se do ní dá vložit papír na vyztužení.

K přípravě plátů je zapotřebí podklad ze dřeva, juty nebo jiné látky. Válečkem se rozválí hlína mezi dvěma vodícími lištami stejných rozměrů. Vyválená hlína musí mít stejnou tloušťku a požadované rozměry. Spojování se provádí klasickým způsobem poškrábáním spojovaných míst a pomocí šlikru. (Mattison 2004, str. 50)

3.5 Povrchové úpravy

Dekorační techniky můžeme rozdělit do dvou skupin: malířské a plastické. Obě tyto skupiny se vzájemně prolínají a nelze je od sebe přesně oddělit. Možnosti zdobení jsou různé, jednotlivé techniky lze kombinovat a doplňovat dle výtvarného záměru a fantazie (Rada 1990, str. 141).

3.5.1 Tvarování

Nejdůležitější částí předmětu je jeho tvar. Prvotním výzdobným zásahem je jeho zformování ještě za vlhkého stavu. Jako nejlepší pomůcka slouží naše ruce a vlhká houbička. Již zavadlou, ale stále tvárnou nádobu lze tvarovat, okraje se dají různě promačkávat, zužovat či rýhovat.

3.5.2 Nalepování

Na části keramických výrobků se nalepují malé hliněné reliéfy. Tato metoda zahrnuje také výrobu forem, do kterých je hlína vtlačována a vytváří se tak malé hliněné motivy. Modely reliéfů lze vyrobit z hlíny nebo vyřezat ze sádry.

3.5.3 Razítkování

Patří mezi nejpřirozenější způsob dekorování. Spočívá ve vytváření značek zatlačováním předmětů do povrchu hlíny. Razítkování se musí provádět v čase, kdy je hlína ještě mokrá, jinak by otisky mohly popraskat. Hlínu můžeme také různě vyvalovat přes látky se vzorem, pytlovinu, krajky či sítky. Vzniknou tak zajímavě strukturované povrchy.

Razítka je možné vyrobit z čehokoli, jak z hlíny, ze sádry nebo použít zajímavé tvary, které máme po ruce. V obchodech se dají zakoupit speciálně upravené válečky s dekorem, které zajistí stejně opakující se dekor.

3.5.4 Rytí a sgrafito

Často používanou technikou zdobení je rytí. Kvalitu a vzhled rýhy ovlivňuje druh nástroje a stav vysušení hlíny. Ostré kovové hroty jsou vhodné pro sušší střep. Nástroje dlátovitého tvaru (dřevěné, umělé) jsou vhodnější pro vláčnější hlínu, nezanechávají tak ostré a roztřepané okraje. Pro zvýraznění rýh se před glazováním může vetřít barvicí oxid.

Sgrafito je termín pro proškrabování skrz vrstvu barevné engoby nebo glazury tak, aby se objevila hlína pod ní.

3.5.5 Prořezávání

Tato metoda je založena na prořezávání otvorů do výrobků. Je potřeba dbát na to, aby se nádoba proříznutím příliš nezeslabil. Prořezává se ostrým, tenkým nožkem, vhodný je lékařský skalpel nebo speciální nasazovací nožik. Po zaschnutí se hrany zjemní skelným papírem a zahladí vlhou houbičkou. Při této technice je nutná zkušenost a zručnost.

3.5.6 Inkrustace

Inkrustace se nazývá také jako intarzie či mishima. Tato metoda dekorování vzniká zaplněním vyrytých nebo vytlačených prohlubenin hliněného povrchu jinou hlínou. Jsou různé druhy inkrustace - barevnou hlínou, barevnou engobou nebo hotovými motivy.

3.5.7 Leštění

Technika kovového lesku neboli leštění se provádí na střepu v koženém stavu. Slouží také jako zpevnění hmoty. Předmět je po vyleštění lesklý a nepropustný, neboť způsobuje zhutnění částic. Leští se pomocí hladkého nástroje například lžící. (Scottová, 2006 str. 76–88)

3.5.8 Zdobení engobami

Engoba (náštřepí) je směs hlíny, vody a někdy pigmentů, např. oxidů nebo barvicích látek (barvítek). Při přípravě engoby je důležitý výběr hmoty, protože smrštění engoby a střepu se musí co nejvíce shodovat. Pokud by se tak nestalo, mohla by se engoba při schnutí odlupovat či praskat. Aplikuje se na zavadlý střep v koženém stavu. Engoby je možné nanášet válečkem, malovat s nimi, namáčet je apod.

Velmi častou pomůckou je tzv. kukačka. Kukačka je velmi starý hrncířský nástroj, který má tvar baňky. Má dva otvory: nálevku a otvor, kterým engoba nebo glazura vytéká. Slouží k malování nebo k nakapávání engoby. Název kukačka je odvozen od zvuku, který nástroj vydává, když se s ním před prací zatřepe.

3.5.9 Glazury

Glazury jsou svým chemickým složením blíže příbuzné sklu. Jsou to sklovité povlaky, které kryjí povrch keramických výrobků. Výrobek s glazurou je neprosákavý a omyvatelný. Glazury zajišťují mechanickou pevnost výrobků, ale také zvýrazňují estetiku výrobku.

Glazování - vypálený střep glazujeme poléváním a namáčením. Další metodou je stříkání buď štětcem nebo speciální stříkací pistolí. Stejně tak dobře se dá na keramiku malovat, tupovat štětcem, různě glazury překrývat, vykrývat jejich struktury apod.

Rada (1990, str. 43.) ve své knize dělí glazury na barevné a bezbarvé, dle průsvitnosti na průhledné a krycí, dle lesku na lesklé, matné a polomatné, dle tavitelnosti na lehce tavitelné – měkké (do 1200 °C) a těžce tavitelné – tvrdé (nad 1200 °C). Glazury jsou složeny ze tří základních složek: z oxidu křemičitého, hlinitého a taviva. Oxid křemičitý tvoří sklo, oxid hlinitý dává glazuře trvalost a účinný plošný nános. Tavivo reguluje tavicí teplotu glazury.

Scottová (2008) uvádí: „*Slinutosti glazury se dosahuje při všech teplotách. Z praktického hlediska se rozlišují a používají teplotní pásma mezi 900 a 1350. Čím vyšší je teplota, tím je glazura a hlína tvrdší a trvanlivější. Běžně se rozlišují tato čtyři pásma:*

- Hrnčina 1050 – 1180 °C
- Kamenina 1200 – 1300 °C
- Porcelán 1240 – 1350 °C
- Raku 900 – 1050 °C

3.5.10 Oxidy

V keramice se využívá řada oxidů kovů (prášek). Mezi nejčastější patří oxidy kobaltu, mědi, manganu a železa, které představují základ většiny barev přidávaných do keramických hmot a glazur. Oxidy se mohou nanášet již na suchou a nevypálenou hlínu. Především se nanáší na přezahnutý výrobek, vtírá se do rýh či otisků razítek, které se pak vymývají vodou dle potřeby. Je možné s nimi i malovat, ale musí se rozředit vodou. Oxidy lze přidávat i do samotné hlíny. (Mattison 2004, str. 144)

3.6 Sušení

Sušení je velice důležitá etapa v práci s keramikou. Při sušení se z hlíny odpařuje tekutina, zmenšuje se objem výrobku asi o 10 procent. Sušení by mělo probíhat rovnoměrně a pomalu. Správné sušení závisí na faktorech jako je vlhkost vzduchu, teplota v místnosti, tloušťka předmětu apod. Při nerovnoměrném smršťování hlíny vznikají na výrobku praskliny či se mohou jeho části deformovat. Pro rovnoměrné sušení můžeme menší části výrobku přikrýt fólií nebo vlhkou látkou.

Nejběžnější způsob sušení je v dřevěných regálech při pokojové teplotě. Rozměrnější výrobky se suší v chladnějším místnostech, například ve sklepech. (Dreher 2007, str. 12)

3.7 Pálení a druhy pecí

Výpal se charakterizuje jako tepelné zpracování keramických polotovarů, při kterém se nevratně mění strukturální, fyzikální a technologické vlastnosti střepe. Při

výpalu střep ztrácí svou plasticitu a snižuje nasákavost.

Keramické předměty se obvykle vypalují ve dvou etapách. První z nich je přežah, který střep zpevňuje a usnadňuje jeho následné zdobení a glazování. Přežah by měl začít pozvolna, obvykle se přežah pálí při teplotě 800 až 1000 °C. Druhý výpal tzv. ostrý, probíhá po přežahu a naglazování. Vypalovací teploty různých glazur určují jejich bod tání a spadají přibližně do dvou skupin: hrnčina (1020–1120 °C) a kamenina a porcelán (1200–1420 °C).

Mezi základní druhy pecí se řadí: elektrické, plynové, olejové a pece na dřevo. Další způsoby pálení: raku technika, pálení v pouzdře, v jámě, pálení pilinami, zakuřování, pálení in situ aj.

Elektrické pece jsou jedny nejběžnějších v keramických dílnách. Jsou nejlépe regulovatelné a nejméně komplikované při pálení. Jsou energeticky úsporné a jsou vybaveny automatickými regulátory teploty. Jsou vhodné pro sériovou výrobu, neboť v nich vznikají poměrně stejnorodé výsledky. Mnozí keramici v nich spatřují nevýhodu v předvídatelnosti výsledků. A proto dávají přednost třeba vlastnoručně postaveným pecím z cihel, kde topí dřevem a výsledky jsou více napínavé nebo pecím plynovým. Plynové pece na propan-butan jsou velice oblíbené, jak u zkušených keramiků, tak i začátečníků. Dá se v nich vytvořit větší škála efektů než u pecí elektrických. (Mattison 2004, str. 190)

3.8 Na co si dát pozor

Častým problémem při práci s keramickou hlinou bývá nedodržení základních keramických postupů.

Například:

Lepení tvarů bez naškrabání a bez pomoci šlikru, spojované části mohou prasknout či se odloupnout.

Nedodržení správné tloušťky střepu, jak u dutých předmětů, tak i modelovaných. Následkem je prasknutí předmětu.

Přílišné namáčení povrchu, které tvoří uhlazený povrch. Pro povrchové úpravy se používají špachtle.

U glazování se často stává, že dno není zcela vyčištěno a výrobek se připeče k peci, tím praskne a může poškodit ostatní výrobky.

3.9 Keramická dílna

Rozhodujícím faktorem při uspořádání dílny je typ a rozsah práce, která se v ní bude provádět. Nezbytnou součástí je pec, bez které nelze keramické objekty dokončit. K té je zapotřebí příslušný zdroj energie pro zapojení. Další součástí je topení a ventilace. Ve velice chladném prostředí by hlína byla moc studená a glazury by mohly ztuhnout. Naopak v příliš teplém prostředí by se hlína rychle vysoušela.

Důležitý je zdroj vody s dostatečným odtokem. Vypouštěná voda by měla odtékat do usazovací nebo sedimentační nádrže. Toto zařízení je dobré, aby zachycovalo těžkou hlínu a zbytky glazur a nezanášelo kanalizační systém.

Podlaha by měla být dobře omyvatelná a odolná vůči opotřebením. Další nezbytností je úložný prostor. Glazury a sádra by měly být oddělené od pracovní plochy, kvůli znečištění. Další součástí jsou regály na ukládání či sušení výrobků, nejideálnější je nastavitelný regálový systém, který lze upravovat dle potřeby. Vše by mělo být organizováno dle potřeby a věci by měly mít své stálé místo. (Mattison 2004, str. 215)

3.10 Bezpečnost a zdraví

Výroba keramiky má i svá zdravotní a bezpečnostní rizika. Je nutné k nim přistupovat s rozumem a brát je na vědomí.

Prach – je neustálým problémem. Nevypálená hlína obsahuje volný křemen, který je po vdechnutí nebezpečný. Drobné částice mohou časem poškodit plíce. Prach by se neměl zametat, kvůli jeho zvíření. Nejlepším preventivním opatřením je časté vytírání mokrým hadrem. Pravidelné mytí předmětů, praní oděvů a ručníků.

Toxické materiály – většina materiálů používaných v dílně je toxická, proto by se při míchání barev a používání glazur měl nasadit respirátor.

Osobní hygiena a bezpečnost by měly být na prvním místě. Při práci se nejlépe nepije. V dílně by se neměly nosit kontaktní čočky, kvůli drobným částicím, které by se mohly dostat do očí. Důkladné mytí rukou po skončení práce by mělo být automatické. Při zacházení s oxidy by se měly nosit rukavice a respirační rouška. V případě vdechnutí či polknutí materiálu, by se měla vyhledat lékařská pomoc.

S hlínou by se nemělo pracovat, pokud výtvarník má otevřené rány na ruce. Pokud jde o drobná poranění postačí si nasadit rukavice. V keramické dílně by se

neměly používat pomůcky, které se zároveň používají v kuchyni.

3.10.1 Úklid

Pracovní plochy a police by se měly pravidelně otírat vlhkým hadrem či houbou, stejně tak podlaha. Pokud se něco vysype nebo vylije, okamžitě se to musí uklidit. Pracovní plochu lze pokrýt novinami či papíry, pro usnadnění konečného úklidu. Všechny suroviny by se měly uchovávat v uzavřených nádobách. Pokud jsou okraje nádob znečištěné, je třeba je omýt, aby se na nich netvořil nános zaschlého materiálu. (Mattison 2004, str. 215)

4 Výtvarný program - „Keramika v zahradě“

Tato část obsahuje metodické listy k výtvarnému programu, jeho obsah a cíle.

4.1 Obsah a cíle výtvarného programu

V této části jsem sestavila keramický kurz prostřednictvím devíti metodických listů. Tato výtvarná řada „Keramika v zahradě“ jak již název napovídá je tématicky uspořádána pro dekoraci zahrady. Veškerá inspirace by měla vycházet z přírodních tvarů a motivů.

Keramika v zahradě zahrnuje nespočet podob, ať už se jedná o plastiky, květináče, pítka pro ptáky, sochy či drobné dekorativní předměty. Já jsem zvolila předměty, které nijak nebudou narušovat vzhled zahrady a budou ladit s okolní zelení. Jako nejvhodnější druh povrchové úpravy na zahradu se mi jeví oxidy kovů, které přirozeně podtrhují strukturu výrobku. Zajisté se nebudu bránit tomu, když se někdo z účastníků bude chtít pustit i do barevnějších variant pomocí barvítek či glazur. Každý účastník by měl do své práce zapojit svou fantazii a námět uchopit po svém. Je nutné se vyvarovat přílišnému dekoru, aby se výrobek neschyloval spíše ke kýči. Pro výtvarnou řadu jsem nestanovila žádné konkrétní rozměry, ani nevytvořila žádné šablony, každý účastník by do své práce měl otisknout svou vlastní kreativitu. Každý musí dodržovat dané postupy a zásady keramické tvorby. Pro inspiraci jsem k vybraným metodickým listům naskicovala pár mých ideí, jak by výrobek mohl vypadat. Byla bych ráda kdyby si účastníci před každou započatou prací vytvořili své návrhy a skici. Ke skicování není třeba být zručným kreslířem, návrh slouží jen jako prostředek k vytvoření vlastního díla.

V úvodní lekci se účastníci seznámí s keramickou hlinou a částečně teorií, kterou budou v následujících lekcích pro svou práci potřebovat, a tím ji budou postupně prohlubovat.

Lekce jsou sestaveny od nejjednodušších postupů po složitější. V každém metodické

kém listu je popsáno téma, technika, potřebné pomůcky, motivace, postup práce, varianty výrobků a metodické obtíže. Kurz by měl být realizován do půl roku a je určen pro dospělé, úplné začátečníky. Kurz pro dospělé jsem zvolila záměrně. Pořádání ve všech etapách dospělosti jsou zájmy a koníčky důležitou součástí. Popis cílové skupiny se nachází v teoretické části v kapitole 2.5.

Časová dotace pro každou lekci je přibližně dvě až tři hodiny, ale není to podmínkou.

Mezi cíle tohoto programu patří:

- zasvěcení účastníků do keramické tvorby
- osvojení keramických postupů
- naučení se relaxovat při práci

Mezi mé osobní cíle patří:

- vytvoření příjemné atmosféry
- předávání osobních zkušeností
- dokázat účastníky nadchnout

4.2 Metodické listy

V této části jsou podrobně popsány metodické listy. Každý list obsahuje námět, motivaci k práci, postup výroby, způsob povrchové úpravy a zhodnocení.

Tabulka – Metodické listy

Metodické listy				
	Název	Technika	Dekorování	Varianty
1.	Nádoba na květiny	Vymačkávání, šňůrková technika	Patina, glazura	Mísa, koryto
2.	Lucerna	Výstavba z plátů	Prořezávání, patina	Svítilna, stínidlo
3.	Ptáček	Modelování	Patina	
4.	Pítko pro ptáčky	Vymačkávání, výstavba z plátů	Patina, glazura	Krmítko
5.	Objekt „kámen“	Modelování	Patina	
6.	Květináč na bylinky	Výstavba z plátů	Patina, glazura	Květináč
7.	Okrasné objekty „koule“	Vtlačování do formy	Prořezávání, patina, glazura	
8.	Ryba	Modelování	Patina	
9.	Závěsné svítilny	Modelování	Patina, glazura	Zvonkohra

Metodický list č. 1: Nádoba na květiny

Námět: květináč

Technika: vymačkávání, šňůrková technika

Časová dotace: 2–3 hodiny

Pomůcky: hlína se šamotem, kelímek s vodou, houbička, špejle, dřevěné špachtle, očka, namíchaný šlikr, štětec, plátno na pracovní stůl, nožík, oxid, transparentní glazura, papír, tužka

Motivace: Lidé v dávných dobách využívali hlínu k jednoduchému ručnímu tvarování. Vyráběli hnětené a svinované misky. Základní tvary nádob byly především kruhové, i když hrnčířský kruh ještě neexistoval. Netrvalo dlouho, než lidé došli k objevu, že ostré úhly mohou při sušení a vypalování způsobovat problémy. Proto měly převážně všechny nádoby kruhové dno. Ale existují i nádoby oválné či pravoúhlé. (Weiß 2007, s. 28)

V naší prvotní hodině se budeme s hlínou seznamovat, nejvhodnější technika pro začátečníky je vymačkávání společně se šňůrkovou technikou. Byla bych ráda kdyby si účastníci vyzkoušeli obě metody hned v první lekci, aby se seznámili s chováním hlíny. Vymačkávání je vynikající metodou výcviku smyslu pro hmat, čím citlivější bude náš hmat, tím dokonalejší budou naše výrobky. Pro tuto techniku se hodí každý druh hlíny, výběr závisí na tom, jaký má být konečný vzhled. Já jsem použila hlínu se šamotem, aby nádobka měla výraznější strukturu.

Šňůrkovou technikou lze vytvořit libovolný typ nádoby, jen se musí dbát na to, aby válečky byly stejně silné.

Postup: Vymačkávání: před tvořením si hlínu propracujeme, abychom se zbavili vzduchových bublin. Z hroudy hlíny si vytvarujeme kouli ve velikosti menšího pomeranče. Kouli uchopíme do dlaně jedné ruky, palec druhé ruky si navlhčíme a vtlačíme ho doprostřed koule. Vnější okraj vytahujeme mezi palcem a ukazovákem, otáčíme při tom kouli, a tím otvor stejnoměrně zvětšujeme. Po vytvarování pravidelné nádoby, ji uchopíme do obou rukou a její spodní část zlehka narazíme na pracovní stůl, čímž se její základna zformuje. Povrch můžeme vyhladit pomocí

špachtle či vlhké houbičky.

Šňůrková technika: nejprve si připravíme několik válečků z hlíny. Hlína musí být dostatečně vlhká, aby válečky nepraskaly. Z válečku si vytvoříme základnu nádoby, vineme jej do tvaru spirály. Základnu si vyhladíme dřevěnou špachtlí. Postupně válečky vineme směrem nahoru po obvodu základny. Místy si válečky naškrabeme a slepíme šlikrem, aby nám nádoba při pálení nepopraskala. Povrch můžeme nechat s texturou válečků nebo ho můžeme vyhladit pomocí špachtle. Květináče po přezahu vytřeme oxidy kovů a vnitřní prostory vylijeme transparentní glazurou, aby nepropouštěly vodu.

Metodické obtíže: Zvládnutí těchto technik tvoří základ pro tvoření z keramické hmoty. I u těchto základních technik je třeba abychom byli při práci důslední. Je třeba dbát na to, aby hlína byla vždy dobře prohnětena, aby vzduchové bubliny při výpalu nezpůsobily poškození výrobku. Stěny výrobku by měly být stejnoměrné tloušťky. Při práci hlína musí být vždy vlhká, aby nepraskala. Povrchové úpravy provádíme když je hlína v kožovitém stavu a neohrozí to tvar naší nádoby. Při lepení vždy lepenou část zdrsníme např. hřebínkem či špejlí a nanášíme šlikr.

Varianty: mísa, koryto

Metodický list č. 2: Lucerna, svítilna

Námět: strom

Technika: výstavba z plátů, prořezávání

Časová dotace: 2–3 hodiny

Pomůcky: hlína se šamotem, dřevěný váleček, vodící lišty, plátno na pracovní stůl, nožík, pravítko, papír, tužka, šlikr, štětec, houbička, kelímek s vodou, oxid

Motivace: Diskuze na téma stromy.

Stromy jsou dominujícím výtvarným prvkem zahrady. Vytvářejí její obraz a propůjčují jí originální charakter. Ve všech kulturách jsou stromy uctívány jako nositelé symbolů. V jejich okolí vznikají místa plná síly, posezení pod velkým, sílu vyzařujícím stromem slouží jako místo pro načerpání energie. Strom je symbolem ochrany, ale zároveň ústředním místem komunikace.

Velká a malá světla na vhodných místech zdůrazňují útulnou atmosféru zahrady. Úkolem těchto světýlek není osvětlovat posezení u stolu nebo jednotlivé části v zahradě, ale pouze navodit tu správnou atmosféru. (Balsfulland 2015, str. 115)

Postup: Před tvořením si každý udělá skicu své lucerny. Zvolí si svůj dekor stromu a velikost celého výrobku. Výstavba z plátů: nejprve si vypracujeme hlínu. Poté ji vyválíme dřevěným válečkem mezi dvěma vodícími lištami. Tloušťka by měla být zhruba okolo pěti milimetrů. Připravíme si šablony ve velikosti a tvaru, který jsme si předem určili. Z plátu vyřízneme čtyři obdélníky a jeden čtverec, který bude sloužit jako základna. Pláty necháme chvíli zavadnout a načrtneme si na ně motiv stromu pro vyřezávání. Do zavadlé hlíny můžeme vyřezávat své motivy stromu. Hrany začistíme vlhkou houbičkou. Z plátů si sestavíme otevřený tvar obdélníku, důkladně slepíme šlikrem. Po dobu sušení můžeme tvar vyztužit novinami, abychom předešli deformaci. Po přezahu napatinujeme oxidy a dáme vypálit.

Metodické obtíže: Při zhotovování lucerny musíme být velice přesní, aby všechny

strany byly stejně veliké a po spojení seděly. Tloušťka všech stěn musí být stejná, toho docílíme pomocí válení mezi vodícími lištami. Spoje musí být precizně zahlazeny, abychom jsme se vyhnuli prasknutí při výpalu. Pro tento typ práce je vhodná pevnější hlína, která se nebude příliš bortit.

Varianty: stínidlo

Metodický list č. 3: Ptáček

Námět: pták

Technika: modelování

Časová dotace: 2–3 hodiny

Pomůcky: hlína se šamotem, dřevěné špachtle, očka, špejle, šlikr, štětec, houbička, kelímek s vodou, oxid, tužka, papír

Motivace: Monolog spojený s prohlížením obrázků ptactva. Zkoumání anatomie ptáčků.

V žádné zahradě by neměl chybět ptačí zpěv. Nejenom zpěv, poletování ze stromu na strom, výstavba hnízd, vzorná péče o své potomky a také často nemotorná ptáčata po opuštění hnízda, která se musí co nejdříve naučit dobře létat. Z toho všeho se můžeme těšit, pokud máme tu čest mít na své zahradě tato stvoření. A nejen to. Mnoho druhů ptáků je hmyzožravých a tak nás zbaví obtížného hmyzu. (Život na zahradě 2013)

Postup: Z kusu hlíny si vytvoříme kouli, ze které vymodelujeme tvar těla ptáka. Můžeme si pomoci dřevěnou špachtlí. Tělo podélně rozkrojíme nožem a obě poloviny vydlabeme očkem. Stěny by měly mít tloušťku kolem jednoho centimetru, aby při výpalu nepraskly. Nesmíme dlabat moc, abychom se nedostali skrz. Plochy, které budeme spojovat si naškrabeme hřebínkem nebo špejlí. Hlínu necháme chvíli zavadnout. Obě půlky spojíme šlikrem, zahladíme pomocí špachtle a malým množstvím hlíny, aby spoj nebyl viditelný. Vymodelujeme si hlavu z malé hroudy. Pokud bude hlavička větší, postupujeme stejným způsobem dlabání, pokud ne, postačí ji špejlí propíchnout. Hlavičku přilepíme k tělu. K ní vymodelujeme zobáček. Připravíme si křídélka, které modelujeme pomocí válečků, které vytvarujeme do požadovaného tvaru. Naškrabeme a nalepíme k tělu. Základní tvar ptáčka máme hotový. Teď se budeme zabývat dokončovacími úpravami. Vlhkou houbičkou tvar zahladíme, aby byl sjednocený. Pro strukturu peří použijeme kartáček, kterým vytvoříme zdrsňený

povrch, můžeme si pomoci i špejlí pro zdůraznění struktury. Nakonec vytvoříme oči pomocí špejle. Po uschnutí a přežahu ptáčka natřeme oxidy, a poté pomocí houbičky vymyjeme vodou. Všechny rýhy a vrypy zůstanou zvýrazněné, díky této povrchové úpravě ptáček bude vypadat velice přirozeně.

Metodické obtíže: Největší úskalí při tvorbě dutého tvaru vznikají při dlabání. Stěny nesmí být moc silné ani slabé, aby se tvar nedeformoval či nepraskal. Důležitý je výraz ptáčka, oči si nejprve naznačíme, teprve poté je propíchneme. Oči můžeme také vymodelovat z kusu hlíny, ale musíme se vyvarovat přílišnému dekorování.

Metodický list č. 4: Pítko pro ptáčky

Námět: mísa

Technika: vymačkávání, výstavba pomocí plátů

Časová dotace: 2–3 hodiny

Pomůcky: hlína se šamotem, dřevěné špachtle, váleček, talíř, látka se vzorem, šlikr, štětec, očka, houbička, kelímek s vodou, nůž, oxid, glazura, papír, tužka

Motivace: Diskuze na téma ptáci v naší zahradě.

V horkých dnech nehledáme osvěžení pouze my lidé, vodu k napití a ochlazení vyhledávají i ptáčci. Kdo si na zahradě zřídí pítko nebo koupadlo pro ptáky, bude moci pozorovat ptačstvo z největší blízkosti. Důležité je vhodné místo, to nám zajistí zavěšení na stromě, aby se na ptáčky nedostaly kočky. Ptáčci vodu využívají k pití a ke koupání, při kterém si čistí peří od prachu a parazitů. (Balsfulland 2015, str. 67)

Postup: První technika vymačkávání je stejná jako u prvního metodického listu. S tím rozdílem, že nebudeme modelovat květináč ale talíř. Po krajích vytvoříme tři otvory, pro zavěšení. Druhá varianta je technika s využitím plátu a formy (talíře). Vyválíme si plát pomocí vodících lišt o tloušťce přibližně jeden centimetr. Vykrojíme kruh, větší než máme formu (talíř). Talíř si vyložíme látkou a plát do něho vložíme a vytvarujeme jej. Strany necháme přesahovat, aby byly rovné a ořízneme je. Do stran též vykrojíme otvory pro zavěšení. Kdo nebude chtít otvory, je možné si vymodelovat očka. Vyválíme si tři šneky a pomocí šlikru je přilepíme. (viz skici v příloze). Po zkožovatění hlíny vyjmeme talíř z formy a dekor na spodní straně můžeme ještě dozdobit. Po přežahu zatřeme oxidy a vymyjeme. Vnitřní část pítka vylijeme glazurou, aby neprosakovala voda. Po vypálení uvážeme silnější provázek do všech otvorů a nahoře svážeme.

Metodické obtíže: Při této technice by neměly nastat žádné potíže. Jako u všech

práci je důležité pracovat s vlhkou a dobře prohnětenou hlinou.

Varianty: ptačí budka

Metodický list č. 5: Objekt „kámen”

Námět: kámen

Technika: modelování

Časová dotace: 2–3 hodiny

Pomůcky: hlína se šamotem, dřevěné špachtle, očka, špejle, šlikr, štětec, houbička, kelímek s vodou, oxid, papír, tužka

Motivace: Diskuse na téma kameny.

Mnoho kamenů má svoji historii a příběh. Jde o kameny, které stály na okraji cest, nebo značily hranici nebo kterými byl vydlážděn dvůr, kde jsme si hráli jako děti. Všechny tyto kameny si zaslouží vybrané místo na naší zahradě, ale proč si nevymodelovat i kámen podle našich představ? Každý kámen je jedinečný svoji barvou, povrchem i tvarem. (Balsfulland 2014, str. 55)

Postup: Hlínu si zpracujeme a prohněteme. Z kusu hlíny si vymodelujeme hroudu. Tu si ubíráním a přidáváním hlíny vytvarujeme do požadovaného tvaru. Velkým nožem rozřízneme na dvě půlky a vydlabeme očkem. Obě části důkladně slepíme šlikrem k sobě. Dbáme na dostatečnou tloušťku stěn (max. 1,5 cm). Kamenu můžeme dát výraz v podobě očí, či mírně naznačené pusy a nosu. Povrchové úpravy dotvoříme vlhkou houbičkou a špachtlí. Po přežahu obarvíme oxidy a poté vymyjeme vodou.

Metodické obtíže: Nesmíme zapomenout na otvory pro odvod vzduchu při výpalu. Postačí větší dírky pomocí špejle zespodu výrobku. Výraz kamene zbytečně nedekorujeme, zde platí pravidlo čím méně, tím lépe.

Metodický list č. 6: Květináč na bylinky

Námět: nádoba

Technika: výstavba z plátů

Časová dotace: 2–3 hodiny

Pomůcky: hlína se šamotem, dřevěné špachtle, váleček, očka, šlikr, štětec, houbička, kelímek s vodou, nůž, nůžky, papíry, oxidy, glazura, tužka

Motivace: Diskuze na téma: bylinky, pěstování, využívání.

Bylinky dlouhou dobu patří do života lidí. Rostou v přírodě a díky tomu jsou i snadno dostupné. Samozřejmě se mohou pěstovat na zahrádce nebo je můžeme zakoupit v obchodě. Bylinky se užívají nejen ke konzumaci, ale také na různé obklady či koupele. Můžeme z nich vařit čaje a přidávat do salátů a různých pokrmů. Bylinky jsou nejvýznamnějším zdrojem přírodních léčiv. (Bylinky 2016)

Postup: Nejdříve si každý připraví své šablony z papíru. Šablony budou obsahovat kulatou základnu, stěnu (obdélníkový pás) a půlměsíčky (kapsičky). Vyválíme si plát pomocí vodících lišt a vyřízneme jednotlivé části pomocí šablon. Hlínu necháme odpočinout, trochu zaschnout, aby se nám při výstavbě nebortila. Slepíme základnu se stěnou. Můžeme vystlat novinami pro zpevnění tvaru. Skalpelem vyřízneme otvory pro kapsičky, okraje otvorů zdrsíme a natřeme šlikrem. Kapsičky nalepíme k otvorům, tak aby byly vypouklé. Povrch můžeme buď vyhladit špachtlí nebo jemně zdrsit například kartáčkem. Po přežahu natřeme oxidy a vymyjeme. Vnitřní část nádoby vylijeme transparentní glazurou.

Metodické obtíže: Při stavění tvaru je důležité, aby hlína byla trochu zavadlá, jinak by se nám zbortila. Když dáme květináč sušit, pod jednotlivé kapsičky dáme zmuchlané noviny, tím je vyztužíme. Mohlo by se stát, že nám svou váhou zdeformují celý tvar květináče. Tloušťka plátů by měla být okolo jednoho centimetru.

Metodický list č. 7: Okrasné objekty

Námět: koule

Technika: práce s formou, perforace

Časová dotace: 2–3 hodiny

Pomůcky: hlína se šamotem, dřevěné špachtle, váleček, půlkruhová forma, šlikr, očka, štětec, houbička, kelímek s vodou, nůž, skalpel, oxidy, glazury, papír, tužka

Motivace: Diskuze na téma vzory a struktury.

V každodenním životě jsme obklopeni různými strukturami a vzory, ať už jsou organického původu, například rostliny, nebo je vyrobil člověk, např. budovy. Interpretace takových vzorů může být symetrická či asymetrická, opakující se nebo nepravidelná a může se uplatnit jak při konstrukci keramického tvaru, tak u zdobení a barvy povrchu. (Warshawová 2001, str. 32)

Postup: Hlínu si prohněteme, vyválíme asi na pět milimetrů silný plát. Ten položíme do formy tvaru polokoule, průměr forem 10–15 s. Forma může být sádrová nebo i z jiných materiálů, které se dají zakoupit v prodejně s výtvarnými potřebami. Plát na formu důkladně přitiskneme, poté ořízneme přebytečnou hlínu z okrajů. Necháme zavadnout. Takto si vyrobíme dvě polokoule, které šlikrem spojíme. Spoj zesílíme tenkým hliněným válečkem a špachtlí zahladíme. Předem připravené motivy si načrtneme špejlí, poté skalpelem tvary vyřízneme. Hrany zahladíme prsty a houbičkou. Po přežahu můžeme použít buď oxidy nebo glazury.

Metodické obtíže: Při tvorbě těchto koulí musíme být hodně opatrní a pečliví. Koule se mohou snadno zdeformovat. Při vyřezávání musíme použít opravdu ostrý skalpel.

Metodický list č. 8: Ryba

Námět: zvíře

Technika: modelování

Časová dotace: 2–3 hodiny

Pomůcky: hlína se šamotem, dřevěné špachtle, špejle, šlikr, štětec, houbička, kelímek s vodou, oxidy, barvítka, skici

Motivace: Diskuze na téma ryby.

Jezírka a vodní plochy v zahradě pomáhají svým majitelům k materiálnímu blahobytu. Pokud se v jezírku prohání hejno rybiček, zesiluje to pozitivní efekt, protože ryby jsou považovány za nositele zvláštního štěstí. Pokud nepěstujeme rybky živé, náš břeh může zdobit rybka keramická. Nejznámější jezírkové rybky jsou kapři koi. Koi kapři znamenají pro Japonce symbol štěstí, úspěchu a dlouhého života. V podstatě jsou druhově i geneticky stejní jako kapr obecný, od kterého se liší pouze výrazným zbarvením a variacích, pocházejících z dlouhodobého cíleného šlechtění. (Kislinger 2000, str. 100)

Postup: Z kusu hlíny si vytvoříme kouli, ze které vymodelujeme tvar těla ryby. Můžeme si pomoci dřevěnou špachtlí. Tělo podélně rozkrojíme nožem a obě poloviny vydlabeme očkem. Stěny by měly mít tloušťku kolem jednoho centimetru, aby při výpalu nepraskly. Nesmíme dlabat moc, abychom se nedostali skrz. Plochy, které budeme spojovat si naškrabeme hřebínkem nebo špejlí. Hlínu necháme chvíli zavadnout. Obě půlky spojíme šlikrem a zarovnáme, aby spoje nebyly viditelné. Z malých kousků hlíny si vymodelujeme ploutve. Ty přilepíme šlikrem a spoj zahladíme špachtlí. Z malého proužku hlíny vytvarujeme tlamičku, kterou přilepíme a dotvarujeme. Skrz tlamu uděláme díru, aby mohl odcházet vzduch při výpalu. Nakonec dotvoříme šupinky a začistíme. Po přezahu použijeme oxidy a vymyjeme.

Metodické obtíže: Při tvorbě dutého tvaru je důležitý otvor pro odpouštění vzdu-

chu, aby nám výrobek nepraskl. Díry můžeme udělat i zespodu. Po dokončení jemně srovnáme spodní část, přitlačením o rovnou plochu, aby ryba dobře seděla.

Metodický list č. 9: Závěsné svícný

Námět: svítilna

Technika: modelování

Časová dotace: 2–3 hodiny

Pomůcky: hlína se šamotem, dřevěné špachtle, špejle, šlikr, štětec, očko, brčko, čajová svíčka, houbička, kelímek s vodou, oxid, glazury, skici

Motivace: Diskuse na téma světlo.

Nevšední či tajemnou atmosféru vnesou do zahrad svíčky. Drobná světýlka mohou též sloužit jako záchytné body kolem cestiček, taktéž i v okolí domu. Aby plamínek nezhasínal svítilny by měly svým tvarem chránit před větrem či nepříznivým počasím.

Postup: Hlínu si zpracujeme a rozdělíme na menší hroudy o velikosti dlaně. Hroudy si zpracujeme do tvaru vajíček. Do každého vajíčka si uděláme kruhový výřez, kterým vajíčko vydlabeme. Je dobré si do tvaru vložit čajovou svíčku a udělat pro ni místo. Výřez musí být malinko volnější, protože se při sušení smrští. Do svícínků můžeme brčkem udělat otvory či je dekorovat rytím. V horní části uděláme díрку pomocí špejle. Dírka bude sloužit na drátek, ze kterého uděláme očko. Po přežahu můžeme použít glazury či oxidy. Po vypálení se na očko naváže provázek či jiný drátek na zavěšení. Takto si zhotovíme několik svícínků. Které mohou viset každý na jinak dlouhém provázku.

Metodické obtíže: Dbáme na stejnou tloušťku stěn. Především si hlídáme velikost otvoru a dna, abychom do svícínku mohly vkládat čajové svíčky.

Varianty: zvonkohra

Závěr

V teoretické části mé práce se zabývám keramickou tvorbou a její historií. Dále popisuji výtvarnou dílnu, její charakter a principy. Velká část je věnována technologickým postupům keramiky, které jsou důležité pro praktickou část.

Cílem mé bakalářské práce je sestavení keramického kurzu, který je určen pro dospělé – začátečníky. Kurz je sestaven z devíti metodických listů, které obsahují: námět, techniku výstavby, časovou dotaci, motivaci k práci, postup, metodické obtíže a nakonec možné varianty předmětů. Kurz nese název „Keramika v zahradě“, je tématicky uspořádán pro dekorování zahrady. Toto téma jsem zvolila protože si myslím, že nedílnou součástí zahrady je právě keramika, která na sebe může vzít mnoho podob.

Při vymýšlení jednotlivých témat jsem se nechala inspirovat přírodními motivy, které nijak nebudou narušovat svým vzhledem. Předměty jsou poskládány od nejjednodušších po náročnější. Jednotlivé předměty jsem realizovala pro vlastní užitek. Při výrobě nenastaly žádné specifické problémy. Chtěla bych podotknout, že pro práci je důležitý výběr hlíny. Já jsem zvolila hlínu hladkou, ale vhodnější je hlína pevnější s přidaným šamotem. Například při výstavbě lucerny a květináče na bylinky (výstavbě z plátů) se mi tvar při sušení trochu zdeformoval. Je dobré tomu předejít, buď vyztužením pomocí papíru nebo zvolením pevnější hlíny s obsahem šamotu.

K jednotlivým lekcím jsem stanovila časovou dotaci 2–3 hodiny, myslím si, že tato doba je odpovídající k zadání práce. Samozřejmě nemusí být pevně stanovena, každý účastník by měl pracovat dle vlastního tempa.

Cílem kurzu je seznámení s keramickou tvorbou a osvojení základních technik výroby. Byla bych ráda kdyby se keramika po ukončení kurzu stala novým koníčkem a výplní volného času řady účastníků. Ráda bych tento kurz co nejdříve aplikovala, abych prověřila jeho účinnost. Při realizaci je nutné dodržovat dané postupy, především je zapotřebí seznámit účastníky s teoretickou částí, která slouží jako podklad

pro zdárné dokončení předmětů.

Stanovené cíle mé bakalářské práce, jsem dle mého názoru naplnila. Věřím, že se tento kurz stane podkladovým materiálem pro další lektory při pořádání keramických kurzů.

Seznam literatury

BABYRÁDOVÁ, H., 2005. *Výtvarná dílna*. 1. vyd. Praha: Triton. ISBN 80-7254705-4.

BALLSFULLAND, G., 2015. *Dekorace do zahrady*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5425-3.

DREHER, S., 2007. *Keramika bez hrnčířského kruhu: od A do Z: dekorativní i praktické výrobky z hlíny*. 1. vyd. Ostrava: Anagram, Topp. ISBN 80-7342-109-7.

HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J., 2011. *Pedagogické ovlivňování volného času: Trendy pedagogiky volného času*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0030-7.

JUŘÍKOVÁ, N., 2016. *Keramika pro děti krok za krokem*. 1. vyd. Stařeč: Infra. ISBN 978-80-86666-62-4.

KISLINGER, E., 2000. *Feng-šuej v zahradě: harmonické prostředí zahrady - zdroj vaší energie a zdraví*. 1. vyd. Praha: Ikar. ISBN 80-7202-566-X.

MATTISON, S., 2004. *Jak se dělá keramika: Podrobný průvodce nástroji, materiály a technikami pro hrnčíře a keramiky*. 1. vyd. Slovart. ISBN 80-7209-599-4.

PÁVKOVÁ, J., 2002. *Pedagogika volného času*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-711-6.

RADA, P., 1996. *Techniky keramiky*. 2. vyd. Praha: Aventinum. ISBN 80-85277-88-3.

ROESELOVÁ, V., 2006. *Prostorová tvorba ve výtvarné výchově pro základní školu*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. ISBN 80-7290-254-7.

SCOTTOVÁ, M., 2006. *Keramika: Kompletní ilustrovaná příručka pro začínající i pokročilé*. Praha: Slovart. ISBN 978-80-7391-179-9.

WARSHAWOVÁ, J., 2001. *Velká kniha keramiky: Praktický průvodce hrnčičstvím s podrobnými návody a postupy*. 1. vyd. Čestlice: Rebo production. ISBN 80-7234-150-2.

WEIB, G., 2007. *Keramika umění z hlíny: Kulturní dějiny a keramické techniky*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1954-2.

Seznam internetových zdrojů

BYLINKY, 2016. *Bylinky* [online]. [vid. 10. 3. 2017]. Dostupné z: <http://www.bylinky.info>

WIKIPEDIE, 2017. *Keramika* [online]. [vid. 9. 3. 2017]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Keramika>

ŽIVOT NA ZAHRADĚ, 2013. *Ptáci* [online]. [vid. 9. 3. 2017]. Dostupné z: <http://www.zivotnazahrade.cz/ptaci/>

Seznam příloh

Ukázky keramiky v rámci realizace vybraných metodických listů:

- Příloha č. 1: Lucerna, svítlna – příloha k metodickému listu č. 2
- Příloha č. 2: Lucerna, svítlna – příloha k metodickému listu č. 2
- Příloha č. 3: Ptáček – příloha k metodickému listu č. 3
- Příloha č. 4: Ptáček – příloha k metodickému listu č. 3
- Příloha č. 5: Objekt „kámen” – příloha k metodickému listu č. 5
- Příloha č. 6: Objekt „kámen” – příloha k metodickému listu č. 5
- Příloha č. 7: Květináč na bylinky – příloha k metodickému listu č. 6
- Příloha č. 8: Květináč na bylinky – příloha k metodickému listu č. 6
- Příloha č. 9: Ryba – příloha k metodickému listu č. 8
- Příloha č. 10: Ryba – příloha k metodickému listu č. 8

Skici vybraných metodických listů:

- Skica č. 1 – K metodickému listu č. 2
- Skica č. 2 – K metodickému listu č. 3
- Skica č. 3 – K metodickému listu č. 4
- Skica č. 4 – K metodickému listu č. 8
- Skica č. 5 – K metodickému listu č. 9

Příloha č. 1

K metodickému listu č. 2: Lucerna, svítilna 16x12 cm, výstavba pomocí plátů, vlastní tvorba, 2017

Příloha č. 2

K metodickému listu č. 2: Lucerna, svítidla 16x12 cm, výstavba pomocí plátů, vlastní tvorba, 2017

Příloha č. 3

K metodickému listu č. 3: Ptáček, 13x8 cm, modelování, vlastní tvorba, 2017

Příloha č. 4

K metodickému listu č. 3: Ptáček, 13x8 cm, modelování, vlastní tvorba, 2017

Příloha č. 5

K metodickému listu č. 5: Objekt „kámen“, 20x10 cm, modelování, vlastní tvorba, 2017

Příloha č. 6

K metodickému listu č. 5: Objekt „kámen“, 20x10 cm, modelování, vlastní tvorba, 2017

Příloha č. 7

K metodickému listu č. 6: Květináč na bylinky, průměr:15 cm, výška: 20 cm, výstavba z plátů, vlastní tvorba, 2017

Příloha č. 8

K metodickému listu č. 6: Květináč na bylinky, průměr: 15 cm, výška: 20 cm, výstavba z plátů, vlastní tvorba, 2017

Příloha č. 9

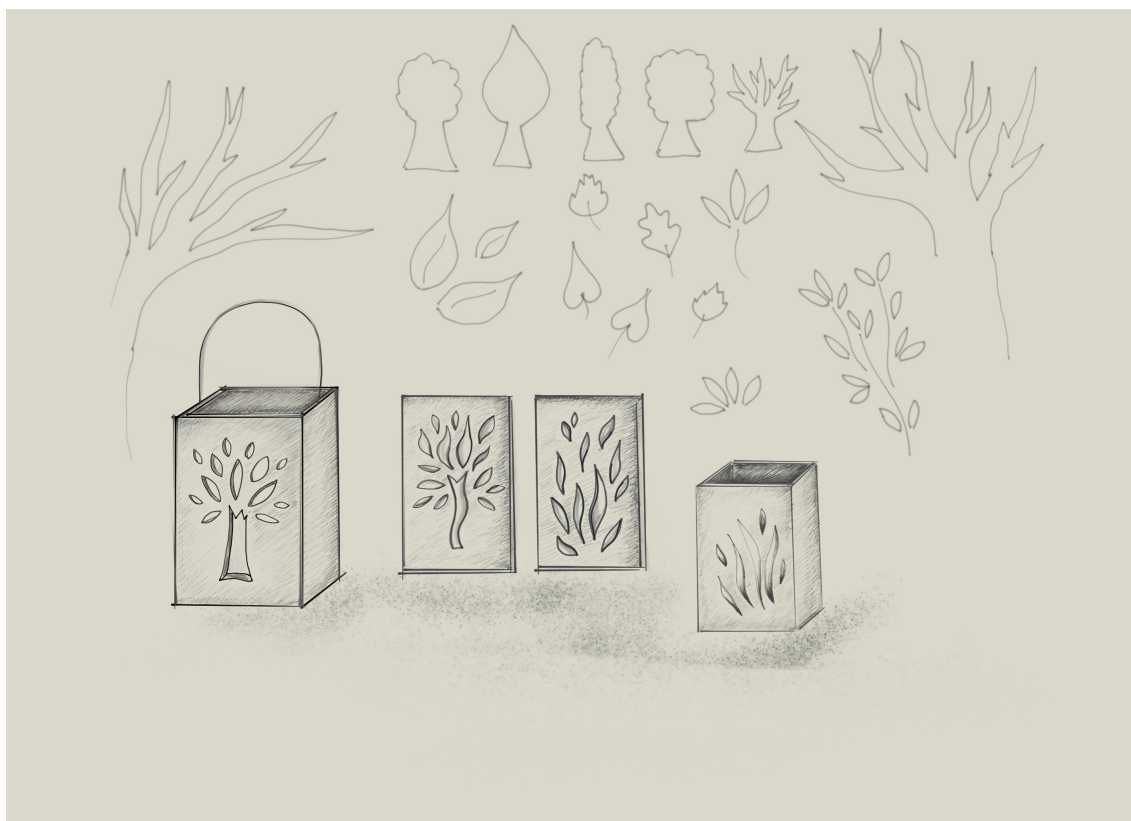
K metodickému listu č. 3: Ryba, 16x7 cm, modelování, vlastní tvorba, 2017

Příloha č. 10

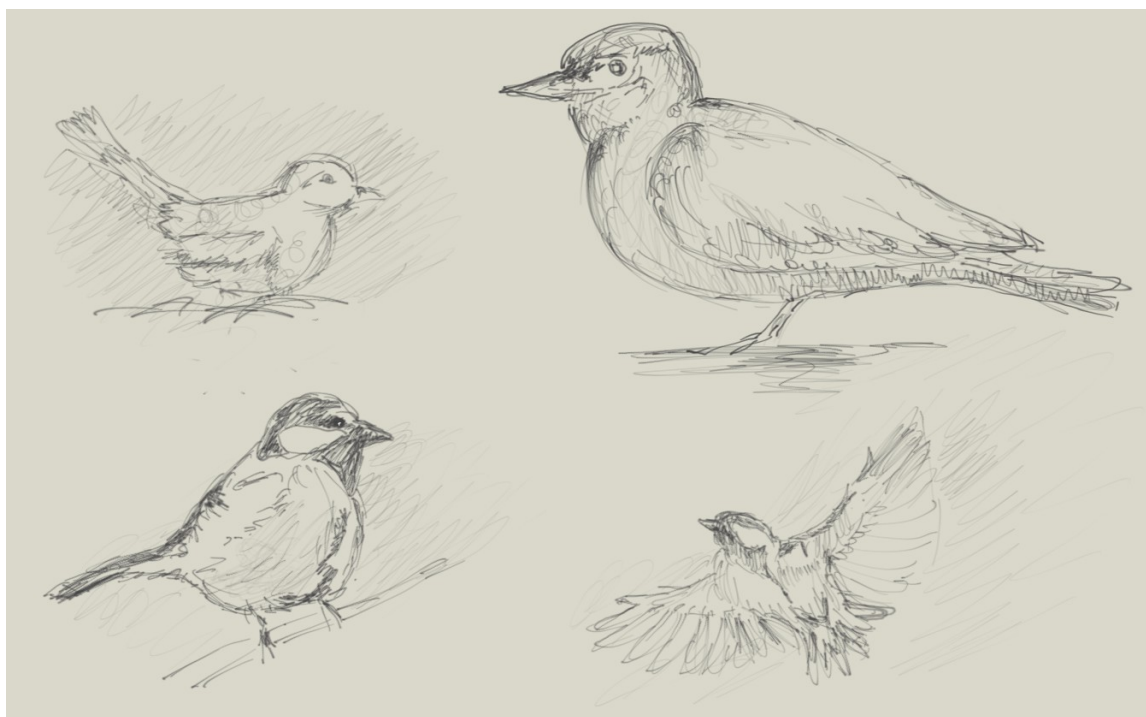
K metodickému listu č. 3: Ryba, 16x7 cm, modelování, vlastní tvorba, 2017

Příloha č. 1

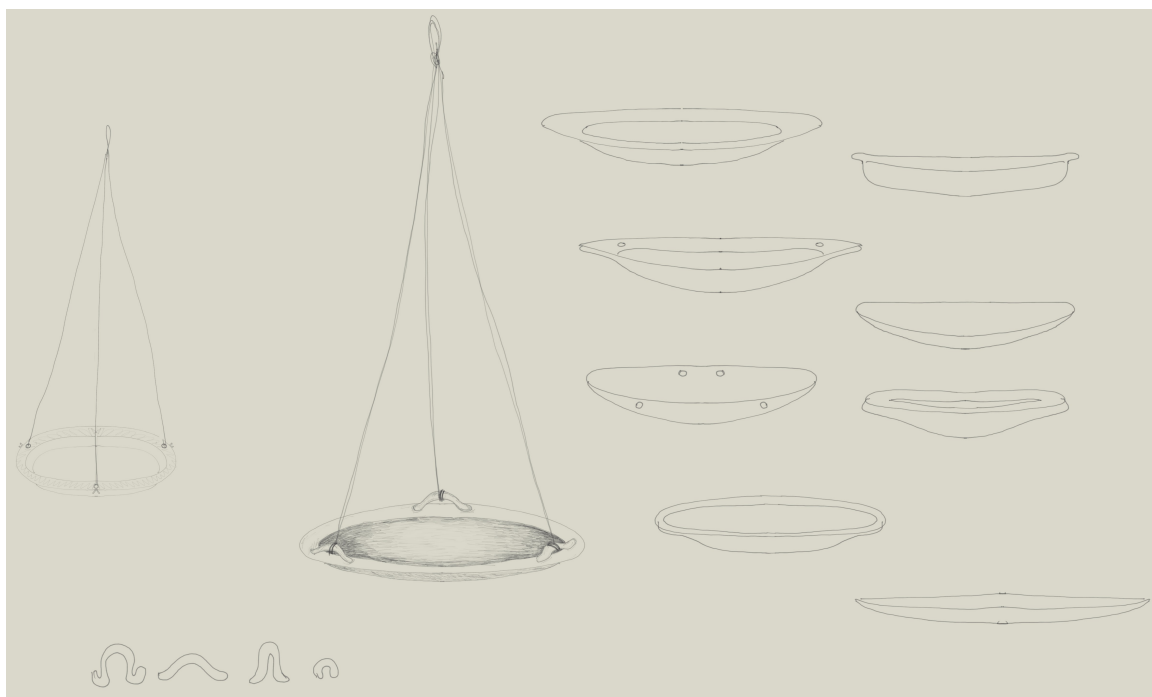
Skica k metodickému listu č. 2: Lucerna svítlna

Příloha č. 2

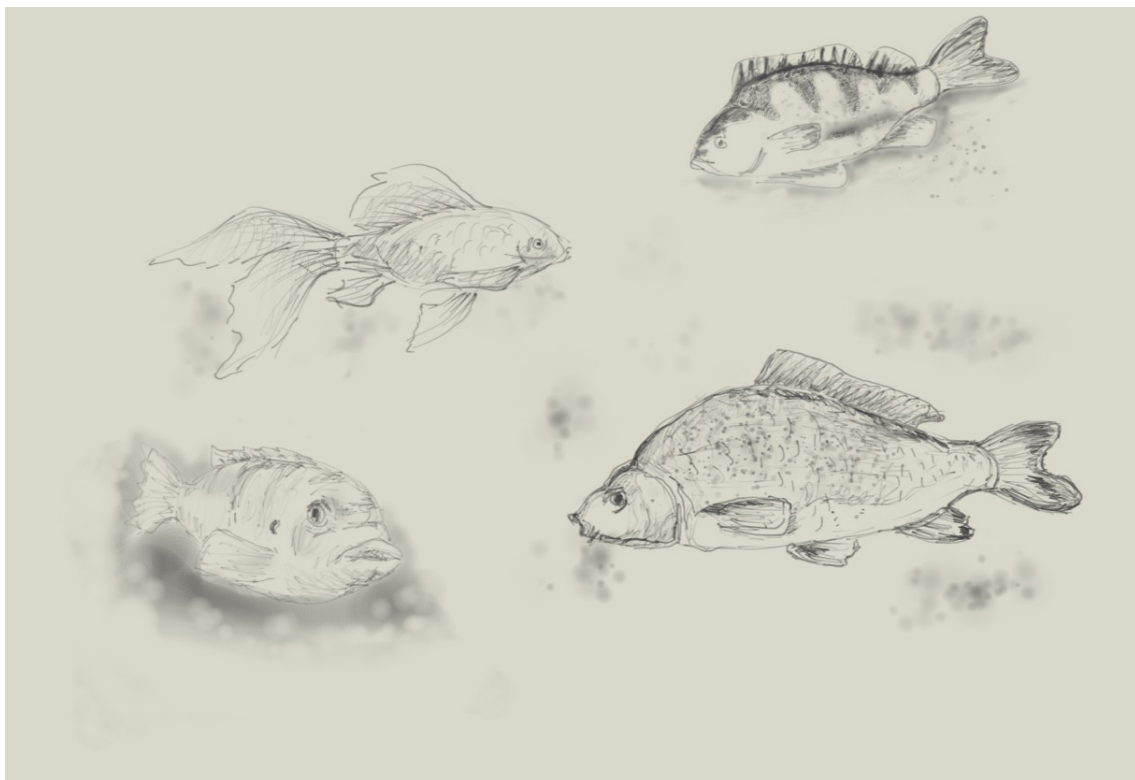
Skica k metodickému listu č. 3: Ptáček

Příloha č. 3

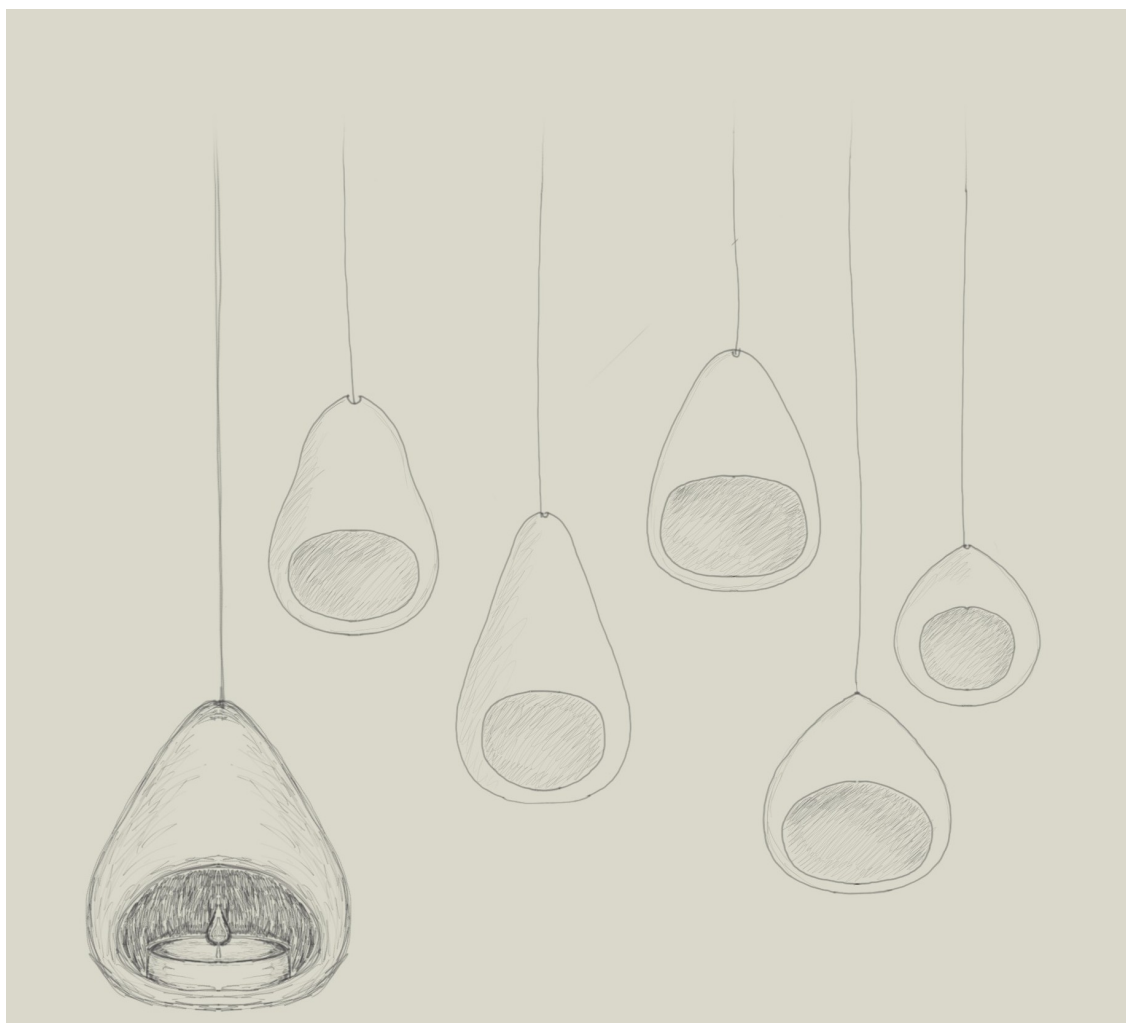
Skica k metodickému listu č. 4: Pítko pro ptáčky

Příloha č. 4

Skica k metodickému listu č. 8: Ryba

Příloha č. 5

Skica k metodickému listu č. 9: Závěsné svícný